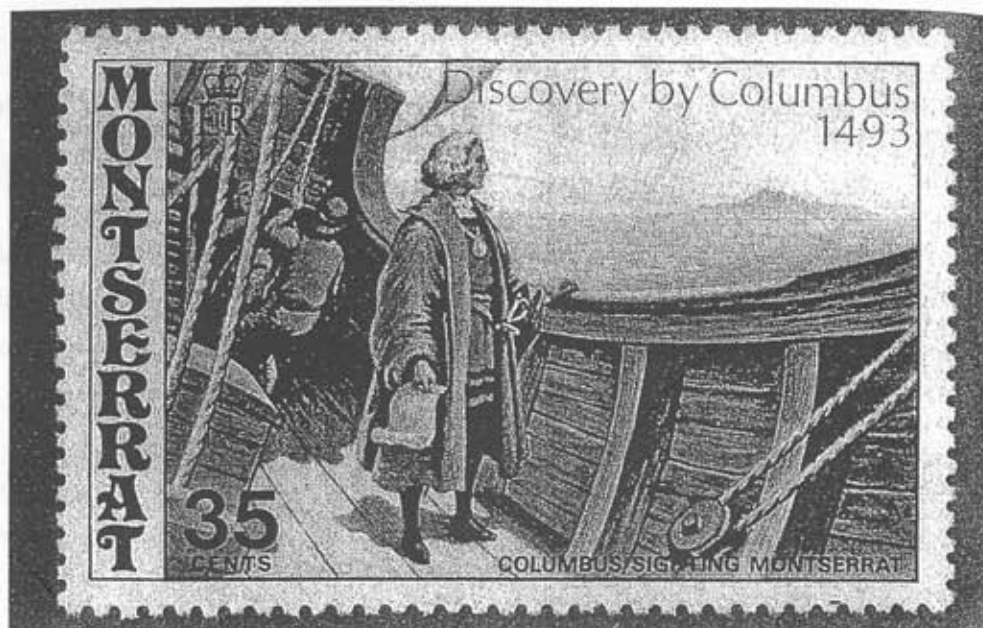

Centre d'estudis **colombins**

Sumari

La filatèlia s'ha servit, en ocasions, del tema colombf. L'illa antillana Montserrat, descoberta per Colom durant el Segon Viatge, és evocada en el segell que reproduïm

ÒMNIUM CULTURAL

Montcada 20 pral. (Palau Dalmaes) - 08003 BARCELONA
Tel. 93 319 80 50 - Fax: 93 310 69 00

29

Butlletí del Centre d'Estudis Colombins
ANY XI / Núm. 29 / 2002 / Preu: 1,80 euros

Sumari

Editorial

Vida del Centre

Tribuna

- L'origen català de Colom
Article de Lluís Ulloa, comentat
per Francesc Albardaner

Articles

- L'ADN de Diego Colom i les tombes del descobridor d'Amèrica.
Per Nito Verdera
- La mentalitat reial d'En Cristòfor Colom
Per Jordi Bilbeny
- La darrera entrevista de Colom amb en Ferran "El Catòlic"
Per Pere Català i Roca
- Arxiu de temes colombins de Bonaventura Aran i Ferrer

Bibliografia

NOTA

S'autoritza la reproducció, parcial o total, dels articles publicats en aquest butlletí, sempre que s'hi faci constar la procedència. Agraïm que se'ns fes arribar un exemplar de les publicacions on els nostres treballs hagin estat reproduïts o esmentats o fins i tot una fotocòpia que identifiqui la publicació i la data d'edició.

Editorial

Un nou impuls en la recerca de la naturalesa de Cristòfol Colom sembla obrir-se després de saber que s'examinaran les despulles del germà de Colom, soterrat a Sevilla, i se li aplicarà el mètode ADN per reconèixer posteriorment el codi genètic de les restes de l'Almirall, encara que tot fa pensar que es troben distribuïdes entre Cuba, Santo Domingo i Sevilla.

De totes maneres, cal advertir-ho, a la primària del projecte científic que s'endega, si s'arriba a determinar l'ADN de Colom amb qui caldrà comparar-ho serà amb els membres de la família Colombo de Gènova. Tot i no poder predir resultats, el dubte ha de ser permès, ja que una anàlisi adequada de les restes acabaria, de totes, totes, amb les teories falses sense possibilitat de defugir la vertadera nacionalitat de l'Almirall de les Mars Oceàniques.

Em permeto fer una referència específica de la publicació de l'article "L'origen català de Cristòfol Colom" del Dr. Luis Ulloa, aparegut a la *Publicitat* el 20 de febrer de 1932. L'escrit interessantíssim del Dr. Ulloa va seguit d'uns comentaris del professor F. Albardaner, que mereixen especial atenció quant a les propostes que hi fa i que esdevenen veritables reptes per al nostre Centre.

Esperem que aquest 2003 sigui un any d'aprofundiment en la tasca començada fa tretze anys i en la seva continuïtat.

Joaquim Arenas i Sampera
President

Il·lustracions: Segells d'una emissió de l'Estat espanyol de l'any 1930.

Vida del Centre

Tertúlies

El passat 30 d'octubre tingué lloc l'acte inaugural del curs acadèmic 2002-2003. El periodista, investigador i consoci del centre, Joan Verdera, dictà la conferència *L'ADN de Diego Colom i les tombes del Descobridor d'Amèrica*. De ben segur que els apassionats estudiosos de l'enigma que envolta la naturalesa de Colom miraran de reüll els avenços dels treballs i posteriors conclusions de l'estudi que s'endega. En aquest butlletí oferim el text de la conferència del Sr. Joan Verdera.

A la seu del Centre d'Estudis Colombins, el passat 12 de desembre tingué lloc la conferència intitolada *No en fórem exclosos* a càrrec del nostre consoci Pere Català Roca. El text íntegre l'inclourem al pròxim Butlletí.

II Simposi sobre la Descoberta Catalana d'Amèrica a Arenys de Munt

El passat dia 30 de novembre se celebrà a la Masia Can Borrell, d'Arenys de Munt, el II Simposi sobre la Descoberta Catalana d'Amèrica que va organitzar l'Ajuntament de l'esmentada vila del Maresme amb la col·laboració de l'historiador Jordi Bilbeny.

A l'acte hi van intervenir l'escriptor Víctor Alexandre i l'alcalde de la localitat, Sr. Andreu Majó. Cal destacar, també, la participació d'alguns socis del Centre com ara la Sra. Alba Vallès, el Sr. Jordi Indiano, el Sr. Carles Camp, i el Sr. Jordi Vila. Tots ells van subratllar la necessitat de defensar el patrimoni històric dels catalans.

Oferim a continuació la ressenya que ens n'ha fet arribar el Sr. Josep Lluís Rodríguez Bosch.

El lent desvetllar d'una llarga conxorxa mentidera

Sobre l'origen català de l'empresa colombina

El passat dia 30 de novembre de 2002 va tenir lloc a Arenys de Munt i, per a ser més exactes, a la masia de can Borrell, el II Simposi sobre "*La descoberta catalana d'Amèrica*". Allí s'hi van aplegar un grup d'erudits i grans coneixedors de la matèria que, repartits en sis ponències (tres al matí i tres a la tarda), van intentar explicar a la concurrència els seus darrers estudis.

De fet, la meua participació -com a simple convidat de pedra- rau en l'amistat personal que m'uneix, i no de poc, amb l'impulsor d'aquest obligat exercici de salut històrica, el polifacètic Jordi Bilbeny. La nostra coneixença prové d'una topada casual amb un text, el qual està coescrit per un servidor, on clarament s'hi entrelluca un indici més de la petja catalana en l'enrevessat tramut colombí, punt de partença ineludible del posterior imperi espanyol.

Aquests breus apunts només volen ser una menuda i humil pinzellada vers aquells suggeriments que es van anar dilucidant durant el decurs de la jornada. Certament, i és digne de menció, almenys per a un *profà en el discurs* com és el meu cas, la claredat dels ponents, així com, la seva ironia i bon humor en la divulgació dels treballs. Seguint aquest fil d'agraïments, també cal ressaltar la iniciativa de l'ens local en l'empara tutelar de l'acte, ja que, de tots és sabut, les dificultats (mutisme, menysteniment, demagogia i, fins i tot, l'insult) que l'ortodòxia oficial, tant política com universitària, sovint dedica a aquestes hipòtesis de recerca fugitives de l'"*statu quo*" més elitista i influent. No obstant això, i potser gràcies a aquesta nova fórmula d'exclusió, el fet de treballar des dels marges possibilita -sortosament- una *autoritat crítica* (segons Kant, l'*art de discernir i cercar criteris*), que no *criticaire*, la qual no seria viable dins els habituals cercles de la convencionalitat. No hi ha dubte, i així ho percebem aquells que ens dediquem a la investigació, que, actualment, en aquesta *modernitat tardana*, es dona la gran paradoxa que ser agosarat i

revolucionari acostuma a ser titllat de ranci. Ras i curt, l'evolució teòrica del sistema està en la involució pràctica de la vida. Es fa palmari, doncs, la construcció urgent d'una pedagogia de l'obertura en l'àmbit de la formalitat.

Abans d'encetar el resum de les ponències, és pertinent assenyalar el "leitmotiv" que la majoria segueixen. Pràcticament totes, parteixen de la base que les fonts historiogràfiques oficials estan volgudament alterades pels censors de l'època, tot seguint una maniobra interessada, per tal de realçar el poder de la corona castellana i, abolir així, l'acció de la corona catalano-aragonesa. Aquest complot ve a refermar la idea que, d'entrada, cap suport documental és del tot innocent. Així doncs, cal sempre una actitud de sospita, eina indispensable per a l'exercici investigatiu, no només davant del món, sinó, sobretot, davant la infal·libilitat irreal de propostes superbes.

Entrant ja en matèria, la primera ponent fou la Sra. Alba Vallès (Doctora en Història d'Amèrica) amb la paraula: "*Barcelona: origen del procés de descobriment i colonització d'Amèrica*". L'exposició va destacar, reiteradament, el cap i casal de Barcelona en tot el procés colombí. Especialment, es va centrar en els quatre viatges que Colom va fer a Amèrica, destacant que la ciutat Comtal fou l'epicentre de tota la gesta nàutica. Concretament, l'autora aportava tot un seguit de dades bibliogràfiques, les quals demostraven que l'allistament dels mariners, l'extensa documentació referida al brogit intens de les drassanes i, també, la presència massiva de corsaris a les costes mediterrànies, no eren pas fruit de la casualitat, sinó conseqüència directa dels preparatius barcelonins vers l'aventura atlàntica.

El segon a intervenir fou el Sr. Carles Camp (Investigador) amb un treball anomenat: "*L'origen català de la indústria sucrera americana*". En aquest cas, l'autor va iniciar la seva "lectio" mostrant la fal·làcia de la ruta sucrera convencionalment acceptada. Per a ell, els textos provenen que allà on hi va haver una indústria sucrera més potent fou

en terres valencianes. D'aquí, que a nivell terminològic i, relacionades amb el sucre, hagin arribat a Amèrica paraules com soca, resoca o trepig.

I per a concloure la matinal va ser nomenat el Sr. Santi Serra (Investigador) amb el text: "*Alfons Yànyez i Cotlliure*". Es tractava de posar en antecedents una nova manipulació de la censura de l'època. En concret, el ponent va comentar una pintura, avui encara visitada en el Museu Naval de la "Torre del Oro" de Sevilla, on el protagonista és Alfons Anes Pinçon, el qual ha passat a la història adulterada de l'oficialitat com Martín Alonso Pinzón. Aquest personatge, d'arrel portuguesa, afincat documentalment a l'Empordà i particip de la Guerra Civil catalana contra el rei Joan II, és un dels mariners més famosos -conjuntament amb els seus dos altres germans- de la primera expedició colombina. Doncs bé, la investigació evidencia com el context del retrat no correspon a Palos de Moguer (o de la Frontera), com així es fa constar, sinó a la població rossellonesa de Cotlliure. Aquest decantament ens l'indica tot el rerafons del quadre (el relleu, les torres, l'església...) i, també, la visió de les muntanyes de Montserrat, les quals denoten la identitat nacional de l'obra. Malgrat això, i ja en versions artístiques posteriors, la pintura es veié retocada tot suplantant Cotlliure pel paisatge andalús de Palos de Moguer (Huelva).

En la franja de la tarda, l'encarregat d'obrir el foc fou el Sr. Jordi Indiano (Historiador) amb la proposta "*Joan de Silva abans i després de l'arribada a Catalunya*". Aquí se'ns ofereix una trama encara en vies de maduració. Per una banda, l'autor ens presenta un Joan de Silva portuguès situat al Comtat d'Empúries i contemporani de la Guerra Civil catalana i, per l'altra, una figura homònima de llinatge castellà, el qual desenvolupa el càrrec d'assistent reial a Sevilla. Òbviament, els dubtes afloren de seguida. Són dues persones diferents? Formen una sola identitat? Segons el ponent, té la impressió, que no la certesa (de moment), que el personatge castellà s'apropia d'elements vitals del primer. Tot i

això, haurem d'esperar a nous esdeveniments per a veure una resolució en ferm. El següent a passar per la taula va ser el Sr. Jan Grau (Especialista en Cultura Popular) sota el títol: "Esquixos inconnexos de cultura popular catalana a Amèrica". D'entrada, el relator insisteix a desballestar la idea mal fonamentada de la no participació inicial catalana amb Amèrica. Precisament, la qüestió de la cultura popular és la responsable aquí de verificar aquesta realitat. Des dels primers contactes, l'efecte mimètic es va produir. És a dir, que la cultura catalana va començar a penetrar amb força en les societats ameríndies. Tant és així, que alguns grups van incorporar diades del calendari festiu català en les seves tradicions. Sens dubte, aquest desplaçament va provocar un desajust en llurs cicles vitals, ja que la nova festa no coincidia amb el ritme autòcton de la seva natura. Per exemple, allà la festivitat de sant Joan no implica l'arribada del solstici d'estiu, ans al contrari. Així mateix, també trobem presència cultural catalana sota forma de bestiar en l'imaginari col·lectiu d'aquestes societats. Arribats fins aquí, tampoc no hem d'oblidar que a mesura que la trobada es feia més duradora, la influència es convertí en bilateral.

La darrera aparició, com podria ser d'una altra manera?, va ser reservada per l'amic Bilbeny (Escriptor i Investigador) amb l'articulat "La mentalitat reial d'En Cristòfor Colom". La tesi que sustenta el treball és la quasi segura pertinença de Colom dins els circuits reials. D'altra forma no s'entén, i seguint la versió de sempre, com un personatge forani, genovès, pot arribar a acumular tants honors i privilegis després de complir els acords de les Capitulacions (17 d'abril de 1492). Sembla clar, doncs, que la vinculació de Colom amb la cort és del tot provada. Bilbeny ho posa de manifest amb el text de fra Geroni Agulló (s. XVIII) i, també, amb les publicacions d'il·lustres catalans no suspectes a frau i de solvència contrastada del segle passat (Ferran Soldevila i Jaume Vicens Vives). Malauradament, bona part d'aquesta informació es veu escapçada, de manera greu, per la Guerra Civil espanyola (1936-1939) i per la posterior dictadura. Així doncs, les distin-

cions que va demanar Colom (Almirall de la mar Oceànica, Virrei i Governador General) només podien ser atorgades a persones de cert renom. A més, cal observar que aquests oferiments són típics de la corona catalano-aragonesa, no així de Castella, un detall més que comporta un toc afegit a la catalanitat de l'assumpte. Un altre moment que confirma, a part dels béns rebuts, el tracte de favor dispensat és la rebuda pública que els Reis Catòlics li ofereixen a Barcelona. Per tant, tot plegat, només fa que engruixir la seva condició de sobirà.

I ja per a acabar, sols enviar un missatge d'ànim a tots aquells valents que dediquen les seves energies a la ruptura constant de l'espai i el temps, coordinades insalvables de la legalitat humana, malgrat haver de suportar malvolences constants de certa intel·lectualitat (de casa i de fora), que només s'atrinxeren en la comoditat del cofoisme paralitzador. A tots vosaltres, gent compromesa amb el país, no defalliu, ja que l'acció d'avui és l'esperança del demà.

Josep Lluís Rodríguez i Bosch

L'origen català de Colom

Article de Luis Ulloa. Presentació i comentaris de Francesc Albardaner

Avui presentem a l'atenció del lector un article de Luis Ulloa publicat al diari "LA PUBLICITAT" el dissabte dia 20 de febrer del 1932 a les pàgines 1 i 2. D'això ja fa setanta anys i considerem que ens pot servir de base per fer uns comentaris o anàlisis d'on som i en què hem avançat en aquest període tan llarg de temps per demostrar la catalanitat de Cristòfor Colom.

Els comentaris els farem al final de l'article.

L'origen català de Cristòfor Colom. Rèplica a la recent publicació oficial de Gènova. Troballa d'una clàusula del perdut testament de 1502. En ella el descobridor declara que el seu cognom és "Colom".

Tot això és molt curiós i res més: jo podria afegir algunes altres veres dades. Per exemple, que Guillem Joan Colom i Marimon fou en 1485 tinent de governador de Girona, que abans, o pels mateixos temps, hi havia un Guillem Colom a Lleida, que sota Alfons el Magnànim un marí, Antoni Colom, viatjava a Gènova i Nàpols, que Pere Margarit, el que estigué a la Illa Espanyola, era també fill d'una Bertran, etc. etc. Inútils coincidències, que no crec que el cos notarial de Barcelona hagi pogut jutjar com a sorprenents.

Res d'això atorga drets per a alterar veritats històriques sòlidament establertes ni per a desviar els estudis sobre la catalanitat de Colom, que s'han de fer dins el més sever i equànime criteri, cap a fantasies veritablement excessives i a imaginàries identificacions. És el més gran dels absurds, que posa en perill la seriositat de la labor en pro de l'origen català de Colom entossudir-se en la

troballa de vinculacions entre les naus catalanes d'Andreu Sunyer, els esmentats Colom, els Reis Catòlics i el combat naval de Sant Vicents (sic) en 1476, on es trobà el futur descobridor al costat del corsari francès Casenove-Coullon, llevat que, si la tesi genovista fos certa, hagués estat a les naus genoveses que lluitaren allí.

El combat de Sant Vicenç és un dels fets més profusament documentats d'aquella època, i és a ell, i no a lluites amb Sunyer, a qui es refereixen les "Historie" atribuïdes a En Ferran Colom i l'obra del P. Las Casas. L'únic dubtós fins avui ha estat saber de quin costat estigué Colom. El senyor Pessagno fou precisament qui descobrí no fa gaire temps la llista dels tripulants de les naus genovistes i en ella no figura el gran marí. Amb aquest fet n'hi ha prou per resoldre el problema com l'he resolt jo. Tota la resta és puerilitat i afany d'innovar i d'aparèixer fent descobriments i troballes històriques de gran abast on no hi ha sinó error, confusió i desordre.

Medina Nuncibay, al qual tantes notícies devem sobre Colom, és el sol cronista, fora de les "Historie" i de Las Casas, que parla de la manera com el gran navegant arribà a Portugal en 1476. No ho atribueix a un naufragi en un combat, com aquests dos autors, sinó a una tempesta. Però també col·loca Colom a bord de les naus de Casenove-Coullon, i l'anomena "nebot" d'aquest. És amb documents d'aquesta mena, estudiats, analitzats i compulsats a la llum de la crítica, com es fa la història d'un fet tan concret com aquesta arribada.

Per enutjós que em sigui, encara haig de declarar que enclou la més rotunda inexactitud l'afirmació, sovint repetida, que Colom "vingué a servir els Reis Catòlics als vint-i-vuit anys, cridat per un home del seu cognom i família". Copio aquestes paraules de diverses ressenyes de les conferències del senyor Carreras Valls inserides als diaris barcelonins. Colom no digué mai tal cosa. És en les "Historie" on es llegeix que "hi havia en aquesta època un home famós, el més gran dels corsaris d'aquest temps del seu nom i família, que era anomenat Colombo el Jove". .. i que "Colom" decidí

anar amb ell, i romangué i viatjà durant molt de temps en la seva companyia". No és lícit de fer creure al públic català que els barcelonins Joan Colom o Lluís Colom foren tal famós corsari Colombo el Jove.

Quant a la edat de vint-i-vuit anys, és presa d'una frase de l'anomenada "Carta Raríssima", escrita pel descobridor a Jamaica el juliol de 1503, on diu: "yo vine a servir de veintiocho años". Però no es coneix el text original, sinó una mala traducció italiana i la seva retraducció. Ni a Beltran i Rozpide, que és qui més ha discutit i utilitzat aquesta frase, ni a ningú, se li havia ocorregut fins avui la peregrina idea que Colom hauria entrat a servir els Reis Catòlics a l'esmentada edat. Els serveis de què es tracta són els cedits a la corona castellana per mitjà de les Capitulacions, i que consistiren en el predescobriment. Jo he trobat a Simancas i ho he fet conèixer en els Congressos de Sevilla i Hamburg, segons consta en la meua memòria al primer d'ells publicada al "Butlletí del Centre Excursionista de Catalunya" de l'octubre de 1930, un memorial autèntic de Colom de 1505, on diu literalment "que serví des de l'edat de vint-i-cinc anys en la conquesta de les Índies". Tinc demostrat en aquestes memòries que el gran marí no es referia allí, sinó al predescobriment, car sabem que en tenia molt més de vint-i-vuit anys. És lamentable que estant publicada la part referent a aquell memorial en una revista de Barcelona s'hi faci el silenci i es vulgui així obrir camp a tergiversacions de fets i il·lusionar el públic català amb invents sense fonaments.

Per això he dit i repeteixo que no hi ha tals novetats ni troballes en allò relatiu als germans Guillem, Francesc, Joan i Lluís Colom, barcelonins, dels quals vaig parlar en els meus llibres i publicacions des de 1927, i que entre el que últimament s'ha esbrinat sobre ells, l'únic que té algun abast són les constatacions del senyor Mitjana a què jo he al·ludit. Es refereixen a què Guillem Ramon Colom, avi d'aquells, tenia el patronat de la Capella de Sant Ramon de Penyafort, al monestir de Santa Caterina, de l'orde de Sant Domènec, i que allí hi havia la sepultura de la seva família. Aquest fet pot

ésser, potser, de certa utilitat si es considera que en aquest mateix monestir hi havia la sepultura del cardenal Joan de Casanova, la relació del parentiu amb un dels corsaris Casenove-Coullon sembla molt establerta. Però falta encara molt per avançar res concret o definitiu sobre les vinculacions del descobridor d'Amèrica amb la família barcelonina d'aquells Colom. M'atreveixo no obstant a dir ara que, si estigués entroncat a ella, fou de molt lluny i l'entroncament no pogué haver estat sinó en el temps d'aquell Guillem Ramon Colom i fins i tot abans. No són aquests els únics Colom de Catalunya en el segle XV.

Em queda per donar aquí la brevíssima notícia que he anunciat en començar aquest article sobre les meves recents troballes i comprovacions. He de repetir un cop més que jo no pretenc encara determinar amb exactitud la família a què va pertànyer Colom, sinó deixar plenament consolidat el seu bressol català, i destruïda la tesi genovesa. Feta aquesta prèvia tasca, que per si sola és enorme, serà molt més fàcil l'altra. El principal dels resultats a què he recentment arribat és aquest: que *posseïm almenys part d'una clàusula, d'inestimable valor, del perdut testament de 1502*. Aquesta clàusula, que és la que concerneix a la forma de successió del "Mayorazgo" i on es troba especificat el genuí cognom del descobridor, va aparèixer durant el Plet del Mayorazgo, en les més estranyes condicions, i que resulta que fou la que s'incorporà arbitràriament i indegudament, de l'ordre del Consell d'Índies, en el pseudotestament de l'any 1497, per a reemplaçar al full d'aquest, que, com consta en el Memorial, imprès l'any 1609, del dit plet, havia estat arrancada maliciosament per algun dels litigants. Considerada avui la dita clàusula com a part pròpia de l'esmentat pseudo-testament de 1497, era rebutjada per alguns com a apòcrifa, i admesa per altres, juntament amb tot el fals paper, com a autèntica. En ella, atenent-se al text castellà del Memorial, es fundaven els galleguistes per a llur absurda tesi, avui morta, sobre la base que en tal text apareix Colom designant el seu "veritable llinatge" com els "de Colón", amb n.

Ara, bé: ni uns ni altres, ni negadors ni afirmadors d'unes o altres tesis, respecte a la clàusula en qüestió, no estaven en el cert. Procedent del desaparegut i autèntic testament de l'any 1502, i empeltada en el fals de l'any 1497, ella és també perfectament autèntica. Però el més transcendental és que he pogut comprovar que allí el descobridor, en especificar el seu "veritable llinatge" el denomina "els de Colom", amb m, no els de Colon, amb n, segons s'imprimí al Memorial dintre la idiosincràsia prosòdica castellana. Aquest fet és, com es veu, terminant i decisiu, i se'm permetrà, puix que m'assisteix raó i dret per a això, que el consideri com el de més alt valor de tots els que fins ara s'han fet públics respecte a la pàtria del gran almirall de les Índies.

La manera com es trobà aquella clàusula, l'any 1586 no puc, per llarga, referir-la aquí, ni cal. Només diré que ella provenia, des de 1573, de mans de don Rodrigo de Castro, després arquebisbe de Sevilla, i que aquest digué que l'havia obtinguda de cartes del rei. Es tractava, per consegüent d'un veritable secret d'Estat en què hi intervingué el propi monarca.

Un dels litigants del Plet del "Mayorazgo", entenc que don Baltasar Colombo, en el va propòsit de prestar autenticitat al fals testament de l'any 1497, féu publicar aquest paper, juntament amb altres documents, en aquella mateixa època. En la publicada, tant en l'esmentada clàusula inserida de manera tan singular en el pseudotestament com en tots els altres textos, el cognom del gran almirall és escrit, sense excepció d'un sol cop, sempre Colom. Valuosíssim és, en conseqüència, aquest imprès, del qual només n'existeix un exemplar únic, que espero poder editar en facsímil al més aviat possible.

Una altra de les meves troballes i constatacions concerneixen a com i quan s'ocultà el testament autèntic de 1502 a les maniobres de don Luis Colón en aquest assumpte, a les dels genovesos per a agabellar l'herència del Gran Almirall i, més particularment a les relacions del Senat de

Gènova amb l'advocat genovès Escipión Canova, resident a Madrid en el darrer terç del segle XVII (sic). El Senat dipositava tota confiança en Canova; això no obstà, ja ho vaig dir en "La Prensa" de Buenos Aires, perquè Canova, sota jurament i amb la seva signatura, declarés l'any 1594 que a Gènova no hi hagué mai família Colom ni Colombo, i que si el descobridor havia nascut allí, cosa que ell no creia, no hauria pogut ésser sinó per casualitat i de pares forasters.

Compto amb què em sigui possible molt aviat de donar a conèixer més amplament els meus treballs als historiadors i homes d'estudi catalans. Per ara, i abusant tal vegada de l'amabilitat de la premsa diària barcelonina, només he volgut fixar i demarcar posicions, ja que en defensa de la mateixa veritat que sostinc de fa anys, era indispensable de fer-ho a fi d'evitar la propaganda d'error i desordre que és perjudicial. Procedir com ho he fet en el present article, definint i esclarint les coses amb tota lleialtat, era també un deute meu per a la intel·lectualitat, el públic i els homes distingits i eminents que a Catalunya em prestaren generosament llur suport, gràcies al qual, després de nous curts estudis en els arxius espanyols, vaig poder assistir als Congressos de Sevilla i Hamburg, i obtenir la bel·ligerància internacional per a Colom català davant el Colombo genovès fins fa poc universalment acceptat. La publicació de la recent gran obra oficial genovesa, on entre els adversaris d'aquell Colombo es designa en primer terme el català, és lluminosa prova que vaig saber correspondre a la confiança que Catalunya diposità en mi, i l'ample ressò que les meves publicacions a Buenos Aires i Nova York trobaren ha consagrat ja aquesta bel·ligerància.

Els qui fa dos anys a Barcelona m'atorgaren aquell benèvol suport poden, doncs, estar convençuts que les noves afirmacions que ara avanço quedaran confirmades, com les que vaig fer a Sevilla i a Hamburg, o constituïran una nova i millor etapa cap al triomf, cada dia més proper, de la veritat de l'origen català de Colom i del seu predescobriment.

Comentaris

Aquest article és la segona part d'un article més extens, la qual cosa explica la frase inicial en què Ulloa diu "Tot això és molt curiós i res més" referint-se a les grans troballes com Carreras i Valls va qualificar el resultat de les seves recerques en l'arxiu històric de protocols de Barcelona i que va divulgar en conferències, articles i, finalment en un llibre suposadament dirigit a la Reial Acadèmia d'Història de Madrid. Ens reservem el comentari final sobre aquest enfrontament entre Ulloa i Carreras i Valls.

Aquest article podria ser el darrer que es va publicar de Luis Ulloa. En el Centre d'Estudis Colombins hauríem de tenir tots els articles publicats per Ulloa a tot el món, a més a més de tots els seus llibres, inclòs el seu primer llibre de l'any 1927 en la seva edició francesa de l'editorial Maissonneuve Frères. Especialment importants semblen ser els articles que va publicar al diari "La Prensa" de Buenos Aires l'any 1931 i, que jo sàpiga, ni el Centre d'Estudis Colombins ni cap soci del centre en té una còpia. Preguem que si algun company disposa d'una còpia d'aquests articles considerats molt importants pel propi Ulloa ens en faci arribar una còpia al Centre d'Estudis Colombins.

En aquest escrit Ulloa parla d'Antoni Colom, navegant que noliejava vaixells des de Tortosa cap a Gènova i Nàpols. No hem parat prou atenció a aquest personatge que podria ser l'Antoni Colom, alies "Cotxello" de Sant Antoni dels Ports de la diòcesi de Tortosa i que va tenir un fill anomenat Joan Colom contemporani perfecte del gran descobridor.

Ulloa també cometia algun que altre error, com el de considerar a Pere de Margarit com a fill d'una Bertran. Tots sabem que era fill de Constança de Margarit de Castell d'Empordà maridada amb un home Bertran i que per raó de pubillatge el seu fill va agafar el nom de Pere de Margarit en comptes de Pere Bertran i Margarit. Tampoc estem del tot d'acord en què el parentiu de Pere de Margarit amb els Colom de

Barcelona pugui ser considerat com una "inútil coincidència". Cal tenir-la en compte per si de cas.

Ulloa, quan parla de l'almirall francès Guillem de Cazenove-Coullon, que era originari de la Gascunya, ho fa sempre sota la forma Casenove, grafia correcta en occità. El nom Guillem de Cazenove, amb una z, és una grafia adaptada a la pronúncia francesa. Quant al significat de Coullon, ni en gascó antic pot ser que no correspon a cap sinònim de colom. Sembla ser, que l'any 1470 va ser construït un vaixell a Honfleur per encàrrec de Guillaume de Cazenove al qual se li va posar el nom de La Colombe. Va ser el nom del vaixell que va crear el mot de Cazenove o va ser a l'inrevés? Tampoc no sabem res de la família d'aquest almirall excepte que va tenir un fill, també navegant, anomenat Joan de Cazenove. Aquest llinatge es trobava estès per tot el sud de l'actual estat francès des de l'Atlàntic fins a la Provença. A Narbona hi han actualment famílies Cazenoves. Hem de prestar molta atenció a aquest personatge, Guillem de Cazenove, ja que es presumeix que Cristòfor Colom era el seu nebot. Seguint aquesta hipòtesi Colom podia ser perfectament gascó, la qual cosa aclariria el perquè la Santa Seu va nomenar el bisbe de Bordeus com a cap del procés de canonització de Colom el segle passat.

Ens sorprèn Ulloa quan declara que la relació de parentiu entre el cardenal Joan de Casanova amb el descobridor "*sembla molt establerta*". Malgrat el contingut del mecanoscrit de Mitjana de las Doblas que pot insinuar aquest fet, no disposem, fins al dia d'avui, de cap document que justifiqui parlar d'aquest parentiu, ni tan sols llunyà.

Tampoc ens innova res Ulloa quan exclama que els Colom de Barcelona "no són, aquests, els únics Colom de Catalunya", però també és veritat, que els seus seguidors ens hem ofuscat potser massa en aquesta família barcelonina deixant de banda altres famílies contemporànies com la ja esmentada d'Antoni Colom de Sant Antoni dels Ports, els Colom de Sant Boi de Llobregat, els Colom de Santa Coloma de Queralt, els Colom de Lleida, tantes famílies Colom al

país Valencià i les Illes, etc. Cal tornar a repetir que el cognom Colom també es pot trobar en el segle XV des de Bordeus (Aquitània, Bearn, Foix) fins a la Provença. Un Colom gascó, bernais o provençal, de Méritein, Foix o Beuil no és descartable a priori. No podem continuar afirmant que si el descobridor es deia COLOM per força havia d'haver estat català. Hi ha altres possibilitats. Hem de recordar que la Provença i la Ligúria són molt a prop...

En aquest article Ulloa ens parla del testament de Colom de l'any 1497, quan en molts altres textos se'ns parla sempre del testament de l'any 1498. Qui ens pot donar una llum precisa sobre aquest punt?

Ulloa ens parla de la troballa de la clàusula del testament autèntic de Colom en què s'autodenomina com COLOM i que propiament ens pensa oferir un facsímil d'aquest document. Aquest document és fonamental per defensar la nostra tesi i, per tant, el Centre d'Estudis Colombins ha de trobar aquest document i difondre'l per tot arreu. Ulloa, però, no ens ha dit on està ubicat aquest document: Simancas o Archivo Histórico Nacional de Madrid? Ens decantem per aquest segon centre, si és que no ha estat traslladat de Madrid a Sevilla des que Ulloa el va tenir a les seves mans en tractar-se d'un document colombí.

Una feina que el Centre d'Estudis Colombins està obligat a fer és la de localitzar on va anar a parar tota la documentació, arxiu personal i biblioteca de Luis Ulloa. Es comenta que ho va heretar un fill seu. Doncs, cal endegar tot un seguit de gestions per a recuperar aquest valuós patrimoni que ara donem per perdut.

Al Centre d'Estudis Colombins tenim un facsímil o microfilm de la publicació impresa feta per Baltasar Colombo de diferents documents en què sempre es parla de COLOM amb m, segons ens explica Ulloa en aquest article? Si la resposta és negativa, què esperem per localitzar-la i divulgar-la?

Quan Ulloa ens diu que l'advocat Escipión Canova va viure a Madrid al darrer terç del segle XVII, entenem que hi ha una falta

tipogràfica, ja que hauria de dir "darrer terç del segle XVI. De tota manera, el Centre d'Estudis Colombins hauria de tenir emmarcat a l'entrada del nostre centre la declaració que aquest advocat va fer l'any 1594 negant l'origen genovès de Colom. Com és que encara no tenim una còpia d'aquest importantíssim document?

Serveixin tots aquests comentaris per tenir present que tot i que els membres del Centre d'Estudis Colombins ens declarem hereus dels treballs i teories de Luis Ulloa, no hem acabat de fer i de tenir a l'abast, ben documentada, reproduïda i, si cal, digitalitzada la seva immensa tasca. Ulloa va apuntar molts camins de recerca que en els darrers setanta anys ningú no ha fet. Si som els continuadors d'Ulloa hem de tenir a l'abast tot el que va publicar i ben localitzats tots els documents més importants en què basa la seva teoria. Tenim molta feina a fer seguint el mestre!

Ulloa es va enfrontar a Ricard Carreras i Valls perquè aquest director de l'Arxiu Històric de Protocols Notarials de Barcelona va començar a difondre teories i escrits, amb una gran profusió, sense el rigor científic necessari. Tant defensava un origen de Colom a Canet de Verges, com a Tortosa, com a Verdú, segons els vents que bufaven en cada moment i segons els darrers documents que havien sortit a la llum. Ulloa justifica el seu article "ja que en defensa de la mateixa veritat que sostinc de fa anys, era indispensable de fer-ho a fi d'evitar la propaganda d'error i desordre que és perjudicial."

Crec que com a deixebles d'Ulloa cal que dins del Centre d'Estudis Colombins endeguem controvèrsies científiques a fi d'evitar la propaganda d'error i desordre, com diu el mestre. Des del meu punt de vista no podem permetre difondre suposicions sense cap mena de suport històric com la hipòtesi que Juan de la Cosa, company dels viatges de Colom fos el mateix personatge que Joan de Cossa, senescal de Provença del Rei Renat d'Anjou, ja que Juan de la Cosa jeu enterrat en un lloc desconegut de la terra sudamericana i l'altre té una magnífica tomba esculpida pel

Laurana a l'església de Santa Marta de Tarascon. Són dos personatges diferents i no cal embolicar la troca.

També ens caldrà prendre una decisió clara sobre la teoria de la sortida de Pals d'Empordà, en comptes de Palos de la Frontera. No ho puc admetre de cap manera i si el Centre d'Estudis Colombins ho propaga dins del seu butlletí serem la riota dels historiadors locals i forasters. Als consocis que propaguen aquesta aberrant teoria els hem de repetir el que diu Ulloa en aquest article sobre els seus criteris. "Res d'això atorga drets per a alterar veritats històriques sòlidament establertes ni per a desviar estudis sobre la catalanitat de Colom, que s'han de fer dins el més sever i equànime criteri, cap a fantasies veritablement excessives i a imaginàries identifications. És el més gran dels absurds, que posa en perill la seriositat de la labor en pro de l'origen català de Colom."

Crec imprescindible que el Centre d'Estudis Colombins assoleixi un nivell històric i científic digne. Cal que rectifiquem en tot allò que ara ens sembli que és erroni i que ha estat publicat aquí o allà. Jo seré el primer a fer-ho. Superats els primers deu anys d'existència, el Centre d'Estudis Colombins ha de fer un salt qualitatiu molt important en rigor i serietat. Confiem que el canvi de directiva dins d'Òmnium Cultural, que ens aixopluga, ens ajudi en aquesta maduració col·lectiva imprescindible del nostre Centre.

Articles

L'ADN DE DIEGO COLOM I LES TOMBES DEL DESCOBRIDOR D'AMÈRICA

Per Nito Verdera

Diré per començar que no s'han d'estranyar si utilitzo els llinatges *Colón*, *Colombo*, *Colonne* i *Colom*. Ho faig per ajustar-me a les realitats documentals, tal i com apareixen als arxius i als mitjans de comunicació. Naturalment, arribarà un dia en què tothom podrà entendre que els tres germans Colón dels arxius espanyols es deien, en realitat, Colom. Esperem, doncs, que les noves investigacions científiques ens permetin emprar el llinatge Colom. I no només això, sinó que de manera fonamentada canviem la Història.

El passat 17 de setembre s'exhumaren a la localitat sevillana de Santiponce les restes mortals de Diego Colón, que diuen que era el germà petit de Cristóbal Colón, el navegant descobridor d'Amèrica. La notícia s'ha publicat per tot el món i l'equip d'investigadors farà les proves de l'ADN per a comparar-les després amb les restes de Cristóbal Colón, enterrades a la Catedral de Sevilla segons la versió oficial espanyola, mentre que la República Dominicana manté que el cos del descobridor està conservat a Santo Domingo. Es tracta d'un vell i enverinat plet, que just ara ha tomat a agafar força. Anunciada Colón de Carvajal –descendent del descobridor– afirmà durant l'acte d'exhumació que Cristóbal Colón està enterrat a la catedral de Sevilla, però Francisca Espinel, cònsol general de la República Dominicana a Sevilla, també allí present, manifestà que el seu país pot estar tranquil perquè les restes de Cristóbal Colón es troben a Santo Domingo (veure "*El País*" i altres diaris de 18 de setembre del 2002). Els dominicans, que mantenen una tremenda disputa amb Espanya sobre on està enterrat el Descobridor, afirmen que les restes se troben al Faro de Colón de Santo

Domingo, obra gegantina iniciada pel president Leónidas Trujillo.

En relació a la tomba de la catedral de Sevilla, a "*Los Domingos de ABC*", (29 setembre 2002), Blanca Torquemada deia el següent: "... la tumba sevillana de Colón sólo contiene un fragmento de hueso largo y canillas, segons acta notarial aixecada fa un segle davant testimonis". Sobren comentaris.

El projecte d'analitzar el codi genètic i fer les comparacions l'ha impulsat la productora audiovisual "*Tráfico de Ideas*", que prepara el documental "*Cristóbal Colón, la revelación del enigma*", i serà patrocinat per *Discovery Channel* i *Puleva Biotech*.

La intenció de José Antonio Lorente Acosta, director del Laboratori d'Identificació Genètica de la Universitat de Granada, el biòleg Sergio Algarrada Vicioso, el forense Miguel Lorente Acosta, i l'historiador Marcial Castro, tots ells de l'equip investigador, és extreure mostres d'ADN del tros d'un cigró per fer les proves corresponents, que també se faran a dues bandes més: per part de l'FBI i a un laboratori de Leipzig (Alemanya). Els treballs, segons pareix, podrien estar enllestits en uns tres o quatre mesos des de la data de l'exhumació.

Segons notícies de premsa, les restes també podran ser comparades amb les d'Hernando Colón, fill natural del descobridor i que es troben a la catedral de Sevilla, i fins i tot amb les de Carles de Viana, el Príncep de Viana, per determinar si fou el pare de Cristóbal Colón, com diu una romàntica teoria de Mallorca, que sembla sortida de la premsa groga.

Cal dir que Diego Colón, el germà petit de Cristóbal, com diuen i no paren de dir-ho destacats historiadors de tot el món, de manera especial els italians i els castellans, morí l'any 1515 i fou enterrat a la Cartuja de las Cuevas de Sevilla fins al descobriment de la cripta, el panteó dels Colón, l'any 1930 i des de llavors han estat sota la custòdia dels propietaris de la fàbrica de ceràmica Pickman, traslladada a Santiponce per mor de les obres de la "Expo 92". De manera

que el 17 de setembre del 2002 s'obrí la caixa, el taüt d'un Colón, i ha començat, sens dubte, una nova línia d'investigació, que pot ser determinant per saber d'una vegada per totes la nacionalitat del descobridor d'Amèrica i dels seus germans. Ara bé, pot donar-se el cas que, sense voler, els dòlars del *Discovery Channel* i de *Puleva Biotech*, que corren a càrrec de les despeses de la investigació, hagin obert la caixa dels trons i la veda per començar a treballar amb noves tècniques per aclarir qui era en realitat En Cristóbal Colón.

Segur que són les restes de Diego Colón?

Que els ossos exhumats a Sevilla pertanyen a Diego Colón, germà del primer Almirall, sembla que són afirmacions d'Anunciada Colón de Carvajal i de Guadalupe Chocano [*"Cristóbal Colón, Incógnitas de su Muerte (1506- 1902). Primeros Almirantes de las Indias"*, editada en dos volums pel Consejo Superior de Investigaciones Científicas l'any 1992].

La veritat és que les notícies de premsa m'alegraren perquè després de molts anys de donar voltes i voltes gairebé sobre el mateix, s'obria no només un taüt, sinó que una finestra per on ha entrat aire fresc en la problemàtica, l'enigmàtica colombina. De tota manera me vaig sentir confús i no del tot convençut, sobretot per les afirmacions que les restes pertanyen a Diego Colón, el "germà petit" del descobridor. Pot ser que sí, però jo no ho crec.

Ara veuran per on vénen els meus dubtes. He llegit i rellegit un llibre titulat "*¿Dónde están los huesos del Almirante?*", de Carlos Dobal, catedràtic emèrit de la Pontificia Universidad Católica Madre y Maestra de Santiago de los Caballeros (República Dominicana), obra publicada l'any 1996, i que dóna molta llum sobre la ubicació de les restes de Cristóbal Colón. La teoria del professor Dobal és que la meitat del cos del primer Almirall va quedar a la Cartuja de las Cuevas i l'altra meitat fou enviada a Santo Domingo. Ara veurem com ho sustenta.

En primer lloc, resulta que l'any 1959 el professor d'Antropologia Física de la Universitat de Yale, doctor Charles E. Goff, va examinar a Santo Domingo les suposades restes d'En Cristóbal Colón i arriba a la conclusió que se descobreix un home de 1'75 de talla, que arribà a la edat d'uns 60 anys i que patia artrosis en moltes vertebres i altres ossos.

*Restes dels dos dipòsits
(Santo Domingo-La Cartuja de Sevilla)
degudament ordenats constitueixen
un sol esquelet.*

D'acord amb Carlos Dobal, el 15 de maig de 1950 s'exhumà un cos d'un home a la capella de Santa Ana, a la Cartuja de las Cuevas, i pocs dies després s'informà que feia en vida 1,75 de talla, d'edat compresa entre 65 i 70 anys i un pes d'uns 60 quilos.

Anys després, el 1961, tomaren a ser

examinades les despulles. El resultat dels estudis duts a terme a Santo Domingo i a Sevilla, havent-se comptat i comparat els ossos que hi ha als dos taüts, resulta que el conjunt queda integrat en un esquelet gairebé complet, pràcticament el 80 per cent.

De manera que els científics que han estudiat les restes de Santo Domingo i de Sevilla arribaren a la conclusió que es tractava del cos de Cristóbal Colón, però una vegada més aparegué la política castellana. Com que el règim del general Franco només era recolzat per l'Argentina i per la República Dominicana del general Trujillo, el Govern de Madrid, des de la seva pròpia racionalitat, no podia permetre que els descobriments de la Cartuja posessin en perill el projecte del Faro de Colón, tenint en compte les úniques relacions exteriors que l'Espanya nacional mantenia. Com afirma el professor Carlos Dobal (p. 26) *"la troballa fou, en conseqüència, silenciada, ofegada"*.

Per cert, la doctora Consuelo Varela, amb la qual vaig mantenir una conversa sobre aquest tema la tarda del passat 23 de setembre, digué que no hi ha cap prova que les restes exhumades als jardins de la fàbrica Pickman de Santiponce (Sevilla) siguin les de Diego Colón, germà petit de Cristóbal Colón. En realitat, Varela creu com jo que la teoria de Carlos Dobal sobre les restes de Cristóbal Colón sembla la més correcta, la més encertada.

Diu més coses Carlos Dobal (pp. 40 i 41): *"No podem acceptar que les restes de la cripta siguin de don Diego Colón, el germà del descobridor, com creuen les investigadors Anunciada Colón de Carvajal i Guadalupe Chocano. Per altra part, Diego, el germà, -en el suposat cas que hagués estat en Giacomo Colombo, dic jo- morí de quaranta anys i escaig; i les restes pareixen -segons tots el experts- pertànyer a un home de entre seixanta i setanta anys, que patia de malalties que en cap lloc s'atribueixen a don Diego, i sí a son germà el descobridor"*. Aquí recorda Carlos Dobal que Andrés Bernáldez, Cura de los Palacios, que tingué el Descubridor allotjat a seva casa sevillana, diu que morí de setanta anys poc més o menys.

L'anomenat germà petit. Diego Colón i Giacomo Colombo

Com he dit abans, me fa l'efecte que a Sevilla han obert, potser sense esperar-ho, la caixa dels trons. I és que si els tres germans genovesos Cristoforo, Bartolomeo i Giacomo Colombo es transformaren a Castella en els tres germans Colón dels arxius espanyols, el Diego Colom ara exhumat a Sevilla mai del món pot ser en Giacomo Colombo: I saben per què? Molt fàcil: Giacomo Colombo està molt ben identificat en un document autèntic datat a Savona el 10 de setembre de 1484, dia en què entrà a treballar al taller de Luchino Caddermatori, teixidor (*Raccolta di documenti e studi pubblicati dalla Real Commissione colombiana del Quarto Centenario dalla Scoperta dell'America*, Roma, Ministero della Istruzione, 1892). En aquest document, Giacomo manifesta tenir 16 anys, la qual cosa situa el seu naixement el 1468. Així les coses, pot afirmar-se que si morí com a Diego Colón fins el 1515 hauria viscut 47 anys. Aquest jove Colombo seguia sent teixidor l'any 1491, de cop i volta es perd al arxius italians i diuen els genovistes que apareix a Castella com a Diego Colón l'any 1493. Per quin miracle, pregunto, un teixidor pot adoptar en poc temps la personalitat d'un home cultivat i religiós, com era Diego Colón?

Sobre aquestes incongruències, el passat 30 de setembre, Cristóbal Colón de Carvajal, l'actual Duc de Veragua, me digué una cosa molt important: *"Ahí está, en estos temas es donde hace agua por las edades la teoría de Génova"*. És a dir, ni el cap visible de la Casa Colón creu avui amb els Colombo.

En poques paraules, si Diego Colón, ara exhumat, era el germà petit, aquest detall només destrueix la tesi genovista. Realment, el que passa, és que els tres germans de Gènova i els tres Colón del arxius espanyols són tres persones completament diferents. Els italians són gent inventada.

José María Asensio (*Cristóbal Colón*, vol. II, México, 1991, p. 700) ens diu que Diego Colón, germà del primer Almirall, morí a les quatre hores abans del migdia -a la casa de

Francisco Gorricio, germà de fra Gaspar Gorricio, l'amic i protector de Cristóbal- el 21 de febrer de 1515. Asensio inclou en la seva obra el testimoni de l'enterrament de Diego, conservat a l'*Archivo de Protocolos de Sevilla*, llibres que pertanyen als escriptors Juan Rodríguez Bravo i Manuel Segura. Aquell mateix dia de la seva mort, a hores de vespres, fou enterrat al "*Monasterio de Santa María de las Cuevas, cerca de Sevilla, en una capilla como entran por la puerta mayor de la iglesia del dicho monasterio, a la mano derecha*".

José María Asensio (*Cristóbal Colón*, vol. II, p.p. 717, México, 1991), al referir-se als fills naturals del Colón, assenyala, una mica espantat: *"Y en fin, en Diego, el menor de los hermanos de Cristóbal Colón (ja veuen que l'autor segueix la teoria de Gènova), que era eclesiástico y estuvo a punto de llegar a obispo ¿qué significa aquel hijo de la criada Barbola, cuya educación encargó a su sobrina, y al que legó cien onzas de oro? ¿No puede presumirse razonablemente -afegeix Asensio- que fue un hijo nacido del comercio de Diego Colón con una negra?"*

La carta de Diego Colón (el germà) al rei Ferran

En carta escrita per Diego Colón al Rei Catòlic des de Santo Domingo i datada del 21 de juliol de 1512, podem llegir textualment: *"...verdad es que hernando de vega ha servido y sirve mucho a vuestra altesa, pero el servicio quel almyrante mi hermano a vuestra altesa y a la corona real y al reino hyso bien cabia en my siendo su hermano viejo y pobre y enfermo"*.

Es tracta d'una carta autèntica, la única que ens ha quedat dels germans de Cristóbal Colón, conservada al Palacio de Liria de Madrid, a la Casa de Alba. Jo la tinc fotografiada per un professional perquè Jesús Aguirre, el traspassat Duque de Alba, ja que érem bons amics, volgué que en tingués una bona còpia. L'expressió *"... siendo su hermano viejo y pobre y enfermo..."* no té altra traducció que "el germà vell" o "el germà gran". Per cert, aquesta carta no la

trobaran avui en dia enlloc: és massa comprometedora. Fou publicada per primera i darrera vegada a Madrid l'any 1902 per la Duquesa de Berwick i Alba (*Nuevos Autógrafos de Cristóbal Colón y Relaciones de Ultramar*). És molt estrany, sembla que no interessa que la gent la conegui, perquè fixa una edat que romp la tesi del Colón genovès. Es senzill: diu que en Diego era més vell que en Cristóbal i aquest morí de 70 anys. De manera que en Diego també havia de ser un home que va viure uns setanta anys i escaig. És a dir, degué nàixer abans de 1436.

Però hi ha encara més coses importants en aquesta carta, sobretot quan escriu al Rei allò de "*digo a vuestra altesa lo que dixo la cananea a Jesucristo que de las mygajas que cayan de la mesa comian los cans: aunque ella no era del pueblo de ysrael su fe fue tanta que meresçio alcançar merced*".

Així que mos trobem davant una manifestació i exaltació clara, crec jo de judaisme. I si no, perquè havia de mesclar Diego amb una queixa al poble de Israel?

I una altra cosa: he dit *cans*, tal com està escrit, fet que no deixa de ser una prova de catalanitat del germà vell del Descobridor. En la transcripció de 1902, per si de cas, per esborrar pistes, està escrit *CANES*, el plural castellà. I sobren més comentaris.

Cristoforo Colombo i Cristóbal Colón

Convé recordar, encara que només sigui de passada, d'acord amb els protocols notariais de Gènova, que un tal Cristoforo Colombo, nasqué a la Liguria italiana l'any 1451. Diuen historiadors italians, castellans i, fins i tot ho va dir el mateix Benito Mussolini, –mirin per on han sortit tres dictadors en la vida del descobridor d'Amèrica, comptant En Franco i En Trujillo-, que en entrar el genovès des de Portugal a Castella es convertí en Cristóbal Colón, el futur descobridor d'Amèrica. I no tenen cap vergonya a dir-ho, sabent que el descobridor, el de veritat, morí a Valladolid el 20 de maig de 1506 a l'edat de setanta anys; és a dir, havia nascut l'any 1436. Com veiem, aquest home, tant si està

enterrat a les catedrals de Santo Domingo o de Sevilla o a la Cartuja de las Cuevas no pot ser, de cap manera, En Cristoforo Colombo, un home que hauria viscut 55 anys ja que el Descobridor morí de setanta anys, in *senectute bona* (Andrés Bernaldez, *Cura de los Palacios, Memorias del Reinado de los Reyes Católicos*; estudio crítico de Manuel Gómez Moreno y Juan de Mata Carriazo, Biblioteca Reyes Católicos, Crónicas, Madrid, 1962).

En vista que en Cristoforo Colombo no tenia res a veure amb Cristóbal Colón, un investigador mallorquí, Alfonso Enseñat de Villalonga (*La vida de Cristoforo Colonne*, Valladolid, 1999), amb ajut del diari ABC de Madrid, s'ha muntat una nova teoria segons la qual uns germans genovesos anomenats Pietro, Rafaele i Lucca Colonne en entrar a Castella es canviaren el noms i es convertiren en els tres germans Colón dels arxius espanyols. Així, a alguns cercles de Madrid, de moment, tots contents. En Colón segueix sent italià.

Però les coses no són tan fàcils pel senyor Enseñat de Villalonga, que un dia ens volgué demostrar aquí al Centre d'Estudis Colombins que Cristóbal Colón era fill d'un mallorquí anomenat Antoni Colom que havia emigrat a Gènova. Li fallà llavors la teoria perquè les diferències d'edat no perdonen i ara li passa el mateix. Segons ell, Pietro/Cristóbal Colonne hauria nascut l'any 1446, però sabem que Cristóbal ho va fer el 1436. De Rafaele/Bartolomé Colonne ens diu que nasqué el 1462 i per poder-ho dir, com que no aporta documents italians, fa el que fa tothom: anar als Pleitos Colombinos com veurem després. Finalment, diu que Lucca/Diego Colonne era el més petit dels tres germans i que va nàixer l'any 1462, possiblement en segones núpcies. I aquí també va molt errat perquè Diego Colón era el més gran, el més vell dels germans.

Bartolomé Colón

Mentre que Cristoforo i Giacomo Colombo estan molt ben documentats als arxius italians i que fins i tot ens ha estat possible

determinar la seva edat, no passa el mateix amb Bartolomeo. Efectivament, aquest germà només apareix en una escriptura de 21 de juny de 1489, junt amb els seus germans Cristoforo i Giacomo. No hi ha més dates a Itàlia, excepte en un document de Savona de 16 de juny de 1489, que segons Salvador de Madariaga ha desaparegut. El més curiós és que don Salvador diu que nasqué el 1461, però admet que no consta escrit enlloc, referint-se als arxius italians.

La vergonya és que tots els investigadors que han recolzat, i encara ara, la tesi genovista, han hagut de recórrer a la documentació espanyola, als *Pleitos Colombinos*, per a poder fixar una edat per a Bartolomeo Colombo. I és que Bartolomé, el germà de l'Almirall descobridor, l'any 1512, fent de testimoni en el procés obert entre els hereus de Cristóbal Colón i la Corona espanyola, deixà una pista sobre la seva edat, l'única mai trobada. La cosa fou així: "*Preguntado por las preguntas generales dixo que puede aver çinquenta años e mas e ques tio del dicho señor Almirante*", referint-se és clar a Diego Colón fill primogènit del Descobridor (*Pleitos Colombinos III, Probanza del Almirante de las Indias (1512-1515)*, Sevilla, 1984, p. 98). Bartolomé hauria nascut, doncs, el 1462 o abans. Així que hauria viscut uns 43 anys i devia ser el germà petit, possiblement de mare diferent a la de Cristóbal i Diego.

Com a demostració final que Bartolomé Colón no s'ha de confondre amb Bartolomeo Colombo, cal afegir que el germà del Descobridor residia a Portugal i que participà l'any 1488 en l'expedició de Bartolomé Díaz al cap de Bona Esperança (Bartolomé de las Casas, *Historia de las Indias*, vol. I, Madrid, 1957, p. 104). Quedi clar, doncs, que no pot ser de cap manera que Bartolomé Colón fos en Bartolomeo Colombo, que el 1489 apareix documentat a Savona. És impossible.

Una altra informació curiosa de Bartolomé Colón la proporciona José María Asensio (pp. 688-690) en dir que es trobava a Sevilla el 30 de juliol de 1511 i que diposità un codicil a la Cartuja de las Cuevas, en el qual es diu que havia tingut una filla il·legítima

anomenada Maria, no constant el nom de la mare, que havia nascut tres anys abans, ja que diu: "*Por quanto Doña Maria, mi hija, es niña de tres años, los quales cumplirá a once de Diciembre de este año de quinientos once años e está puesta en el monasterio de sant Liandre ...*".

Tomà a la illa Española Bartolomé i allí va romandre fins a la seva mort, que tingué lloc probablement a darrers de l'any 1514, ja que en reial cèdula de 16 de gener de 1515 fou anomenat Adelantado el seu nebot Don Diego, el fill de Cristóbal, que substituïa així al seu oncle Bartolomé, "*por quanto él es fallecido y pasado de la presente vida*".

De tota manera, malgrat que hom pensa que Bartolomé morí a Concepción de la Vega (illa Española), no descarta Asensio que després del 15 de novembre de 1514 embarqués cap a Espanya i morís a l'arribada a Sevilla. Així concordaria lo que es diu en el *Protocolo de la Cartuja de las Cuevas*: "*... en este año de 1536 se entregaron los cadáveres de Don Christoval i don Diego su hijo, para trasladarlos a la isla de Santo Domingo, quedando solo en la capilla el de su hermano Bartolomé hasta oy*".

La família Colom

Són moltes les proves documentals, lingüístiques, toponímiques i científiques que mos diuen, indiquen, que els tres germans Colón dels arxius espanyols no eren sinó membres d'una família anomenada Colom, essent aquest llinatge i no Colón l'emprat per l'historiador Gonzalo Fernández de Oviedo (*Historia Natural General de las Indias*, Madrid, 1959. 5è vol.) en referir-se al Descobridor, als seus germans, fills i parents. Fernández de Oviedo és un personatge clau perquè conegué al Descobridor en el setge de Granada, era a Barcelona quan Colom arribà del primer viatge i fou rebut pels Reis Catòlics, i a més era patge a la cort dels Reis Catòlics amb Diego, el fill de Cristóbal Colom.

El cas és que a Castella, i el que vaig a dir és molt important, pot ser determinant, abans del descobriment i de manera oficial a

Cristóbal Colón també se li deia Colom. A *Bibliografía Colombina* (Real Academia, Madrid, 1892, p. 4), es troba la següent anotació del tresorer Francisco González de Sevilla: "Al fol. 89 v., de 16 de junio de 1488: Di a Cristóbal COLOM tres mil mars. (maravedíes) por cédula de sus altezas". Aquesta anotació me fou facilitada per Pere Catatà i Roca. Però hi ha més informació sobre aquest tema. A una carta que vaig adreçar a l'Arxiu de Simancas, preguntant si era correcta la transcripció COLOM que apareix a la cédula abans citada, en data 30 de novembre de 1999 va contestar-me Francisco Javier Álvarez Pinedo, subdirector, i diu el següent: "La grafía Colón/Colom es frecuente que aparezca en ambas formas sin regla fija". Està molt clar: abans de signar-se les Capitulaciones de Santa Fe, el 16 d'abril de 1492, a Castella, al futur descobridor li deien Colón o COLOM.

En realitat, estam tractant d'un llinatge que fins les darreries del segle XIII es localitzava només a Catalunya. Després, amb les conquestes de Mallorca, Menorca, València i Eivissa els COLOM anaren a repoblar els nous territoris esmentats. Al mateix temps, per força, altres Colom segur que s'establiren a terres de la Corona d'Aragó a la Mediterrània. Ara bé, per una llarga llista de motius fonamentats, incloent-hi els heràldics i sobretot els lingüístics i els toponímics, la família Colom de la qual sortiren els tres germans Colom que mos interessen i que revolucionaren la història, havia d'estar establerta al Principat de Catalunya, a les Illes Balears o a València. En aquest punt, per no allargar-ho, cal recordar les obres de Luis Ulloa, la col·lectiva editada pel Centre d'Estudis Colombins de Barcelona: "*Colom i el Món Català*", i les d'altres consocis del Centre, que al llarg dels anys han anat investigant l'enigma dels tres germans Colom.

De qualsevol manera que es miri, pot afirmar-se que per raons documentals, lingüístiques, toponímiques i diferències d'edat, en Cristòfol Colom no podia ser italià ni gallec ni portuguès ni castellà ni francès. I tampoc podia ser un fill natural de Príncep de Viana perquè està documentat que el germanastre del Rei Ferran arribà desterrat a

Mallorca l'agost de 1459 i pocs mesos després tornà a desembarcar a Catalunya. Vull dir que si Carles de Viana tingué un fill amb una mallorquina, de manera forçosa hauria nascut l'any 1460 i hauria viscut 46 anys, ja que Cristòfol Colom morí l'any 1506 als 70 anys d'edat. És sorprenent que puguin haver-hi encara investigadors espanyols que donin suport a la teoria que Cristòfol Colom era fill natural de Carles de Viana.

El més estrany de tot és que *Discovery Channel* s'hagi avingut a fer una farsa com aquesta, però allà ells amb els seus dòlars i els seus assessors històrics. Sigui com sigui, si les restes exhumades ara a Sevilla serveixen per a comparar l'ADN d'un Colom i el d'En Carles de Viana, i perquè no amb les restes del Rei Ferran el Catòlic?, enterrat a la Capella Reial de Granada, i acabar o confirmar d'una vegada per totes la, diguemne, teoria romàntica mallorquina, benvinguda sigui l'exhumació.

Al mateix temps, molt bé estarà que s'obri la suposada tomba de Cristóbal Colón a la catedral de Sevilla i també la de n'Hernando Colom, que diuen que està enterrat a la mateixa Catedral, i desitgem que es puguin investigar les restes enterrades al Faro de Colon de Santo Domingo.

Despulses de Carles d'Aragó, Príncep de Viana

El passat 14 de juny d'enguany publicà "*El Pati*" de Valls (p.17) que encara es manté la incògnita del Príncep de Viana, de qui es pensa que les despulses estan dipositades al panteó dels Cardona-Segorb a la capella del Santíssim del monestir de Poblet. Dos dies abans, el professor José Antonio Lorente, del Laboratori d'Identificació Genètica de la Universitat de Granada, el mateix que ara vol aconseguir ADN del Colom de la Cartuja de las Cuevas, va explicar que l'any 1995 el govern de Navarra li va encarregar un estudi sobre unes restes aparegudes en un monestir de Segòvia, que es creia que podien pertànyer a Blanca de Navarra, mare del Príncep de Viana. Per poder comparar els ADN es va recórrer al cos del Príncep,

suposadament enterrat a Poblet, però en obrir la tomba es trobaren amb la sorpresa que el tronc i el cap eren d'una persona, i els malucs i les extremitats inferiors d'un altra, i a més hi havia ossos de dos cossos més. El gener de 1996 es va concloure que no hi havia cap relació amb les restes de Segòvia, de manera que s'obriren nous dubtes.

Pocs anys després, informa "El Pati" de Valls, que molt generosament m'envià el bon amic Pere Català i Roca, la historiadora Mariona Ibars recollí el testimoni per tornar a estudiar les despulles del Príncep de Viana, per la qual cosa reuní un bon equip de professionals, entre ells el canari Conrado Rodríguez, una eminència mundial en l'estudi de mòmies, i Miguel C. Botella, cap de l'equip i catedràtic d'antropologia de la Universitat de Granada. El cas és que s'han de fer altres estudis amb tècniques genètiques més avançades per poder-se assegurar que "les restes són de qui diuen que són".

De manera que ara s'estan fent gestions per prendre l'ADN mitocondrial -l'heretat de la mare- de descendents de Carles de Viana, i es confia en què Anne de Jagellon-Foix, reina d'Hongria i Bohemia i néta d'una neboda del Príncep doni una pista definitiva. L'equip investigador vol presentar les conclusions al *Fòrum de les Cultures* del 2004, que tindrà lloc a Barcelona.

En el cas de voler saber si Cristóbal Colom era fill natural de Carles Viana, si es pot obtenir l'ADN del descobridor d'Amèrica, repeteix, podria comparar-se el seu codi genètic amb el del Rei Catòlic, que està ben localitzat.

En qualsevol cas, i pel que ens interessa, resulta que l'ADN de segles anteriors es pot comparar amb persones que viuen en la actualitat. Vull dir amb això que, si oficialment mos ho permeten, el *Centre d'Estudis Colombins* podria comparar l'ADN del Colom de Sevilla o de Santo Domingo amb membres de les famílies Colom que ara viuen a les terres que un dia formaven la Confederació Catalano-Aragonesa. És una tasca ambiciosa, engrescadora i que necessitarà d'ajudes i de subvencions, un gran

projecte d'investigació que podria deixar clar davant de tot el món que Cristóbal Colom i els seus germans Diego i Bartolomé eren catalans de nació. El lloc de naixement, per eliminació, ja veuran com sortirà després.

ADN i els Colom del segle XXI

Per a saber de manera clara si l'ADN que s'obtingui de les restes de Diego Colón no pot comparar amb els Colom actuals, he estat en contacte amb la Dra. Misericòrdia Ramon, professora de Genètica de la Universitat de les Illes Balears (UIB), que ha realitzat estudis de genètica entre la població valenciana, mallorquina, menorquina i eivissenca. Vull dir amb això que el laboratori de Genètica de la UIB té totes les garanties necessàries per dur a terme els estudis que mos interessin.

En resposta a la meua pregunta, el passat 30 de setembre la Dra. Ramon m'envià el següent correu electrònic:

"Referent al que me demana de les proves d'ADN, és possible comparar ADN antic (per exemple de l'any 1515) amb ADN actual, sempre que de les mostres que estan a Sevilla sigui possible extreure ADN, cosa que pot tenir moltes dificultats donada la conservació, segons van mostrar a la televisió (ossos petits) fragmentats i a més guardats en un recipient ple d'aigua, ambient molt favorable pels microorganismes que s'encarreguen de la degradació de la matèria orgànica.

Suposant que el Dr. Lorente pugui extreure ADN de les mostres, previsiblement ell farà ADN mitocondrial (que és d'herència materna) perquè és la molècula de ADN més petita, és circular i això fa que es conservi molt millor. Suposo que també intentarà fer STRs (*short tandem repeats*), marcadors molt variables de seqüències curtes repetides en tàndem, tant dels cromosomes autosòmics com del cromosoma Y grega (aquest darrer és d'herència materna). Nosaltres tenim posats a punt els marcadors del cromosoma Y grega i també 14 STRs autosòmics, que són els del sistema CODIS que fa servir l'FBI; el Dr. Lorente també els fa servir de rutina.

Així doncs, en el nostre laboratori de la UIB

no hi ha cap problema per fer els marcadors a persones d'avui en dia, que siguin probables descendents de Colom i mesurar el grau de similitud entre ells i amb els resultats de l'ADN extret de les restes. Nosaltres podem fer i farem amb moltes ganes les anàlisis, però si es tracta de diversos individus i de molts marcadors hauríem de cercar una possible font de finançament”.

La llengua escrita de Cristòfol Colom, un altra factor determinant de la seva catalanitat

Així com amb el codi genètic d'un individu es pot saber de manera exacta a quina família pertany i quins són els seus parents, el mateix es pot fer amb un estudi filològic dels escrits de Cristóbal Colom. El treball de camp, un estudi detallat de tots els seus escrits està fet (veure els llibres de Josep Maria Castellnou, Nito Verdera, Caius Parellada i Pere Català Roca). Ara només falta que un equip de filòlegs revisi els treballs i emeti un informe científic.

Ho he dit altres vegades aquí: la Filologia és l'única manera, una arma letal que pot demostrar al món que la llengua materna de Colom era la catalana; és a dir, seria una prova irrefutable que era català de nació. Penso, ben volguts president Joaquim Arenas i amics consocis, que ha arribat l'hora de la veritat. Hem de demanar oficialment a l'Institut d'Estudis Catalans que faci un estudi dels llibres que hem escrit nosaltres, que han obert una altra caixa dels trons. El tro, però, s'ha de sentir a tot arreu. De res serviran els esforços fets durant molts d'anys si no surten d'aquí. Nosaltres ja ho sabem que Colom tenia el català com a llengua materna. Són els altres els qui han de saber-ho. I vull dir a Castella i a Itàlia i a Amèrica. Repeteixc i així acabo: Aquí i ara no fa cap falta la prova de l'ADN, però molt benvinguda sigui, per a demostrar la nacionalitat de Colom, la catalana. La Filologia pot dictar sentència. Ara tot depèn de vostè, president Arenas, i del Centre d'Estudis Colombins.

LA MENTALITAT REIAL D'EN CRISTÒFOR COLOM

Per Jordi Bilbeny

Fra Jeroni Agulló va ser un monjo de l'orde de Sant Jeroni del monestir de la Vall d'Hebron, preocupat bàsicament per les profecies. Així, al 1704, va escriure un llibre intitulat *Manifiesto y acha encendida encima del Candelero, que alumbra la Casa Real. Caída de la Secta de Mahoma. Exaltación de España. Perdida de Francia. Noticia del Anticristo y otras cosas curiosas que presto han de suceder*¹, que s'ha conservat manuscrit a la Biblioteca Universitària de Barcelona, on, per mitjà de citacions i referències literàries passades, intenta trobar un sentit profètic a fets cabdals de la història de Catalunya.

En la majoria dels casos fa coincidir el text amb un fet històric determinat, sense que, en aparença, no hi hagi cap relació evident. Però el que més importa de totes les elucubracions de fra Agulló no és si la manifestació profètica és fonamentada o certa, sinó que la història que hi aplica s'ajusta perfectament, d'una banda, amb els fets històrics coneguts de tothom i, per tant, inqüestionables, i, de l'altra, s'avé amb les meves conjectures i amb la visió de tots els cronistes i historiadors dels segles XVI, XVII i XVIII que van fer de la descoberta d'Amèrica una gesta exclusivament catalana.

Entre múltiples al·lusions a la descoberta d'Amèrica duta a terme pel rei Ferran II, pels reis que tenien com a ensenya “les barres catalanes” o que “foren senyors de Grècia”, per fra Jeroni Agulló no va ser Castella qui va descobrir el Nou Món, car, a l'anomenar els reis de Castella i Lleó, en una llista d'al·lusions profètiques, del capítol *Exaltación de España*, en cap moment no esmenta

¹ R. P. FR. GERONIMO AGULLÓ, *Manifiesto y acha encendida encima del Candelero, que alumbra la Casa Real. Caída de la Secta de Mahoma. Exaltación de España. Perdida de Francia. Noticia del Anticristo y otras cosas curiosas que presto han de suceder*, Manuscrit 392 de la Biblioteca Universitària de Barcelona, any 1704.

les terres americanes, cosa que sí que fa quan interpreta les profecies corresponents als "Reis d'Aragó i Prínceps de Catalunya"².

Després de citar, enmig d'altres efemèrides, el casament de Na Peronella amb el comte de Barcelona; les conquestes de Mallorca, València i Múrcia per En Jaume I; la mort sense descendència del rei Martí; l'entronització dels Trastàmara; la mort a Nàpols d'Alfons IV; la unió de Castella amb Aragó, esmenta, sota la profecia "Et mundum novum manifestabit", el descobriment de les Índies. I entre els prínceps de Catalunya i reis d'Aragó, hi fa constar ben clarament En Cristòfor Colom³.

Pel que fa a presentar-nos En Colom com un "príncep", cal tenir present, d'antuvi, que, a ran de la descoberta del Nou Món, els Reis Catòlics li van concedir el càrrec de virrei. Aquest és un títol exclusiu dels Estats de la Monarquia Catalana, que al segle XV era inexistent a Castella. En Fernández Duro, en cercar els antecedents d'aquests càrrecs que els reis van atorgar a En Colom, ens assegura que "Espanya tingué virreis a Catalunya, València, Navarra, Nàpols, Sicília"⁴ i, després, a les Índies; però no esmenta aquesta institució política a Castella. I En Vicens i Vives ha assenyalat que "ni amb la més absoluta candidesa es poden admetre virreis a la Castella del segle XV"⁵. I afegia, en un article a *La Vanguardia Española*, que les semblances i identitats entre el títol de virrei concedit a En Colom i el càrrec existent a la Corona d'Aragó "abona la legitimitat de la glòria que des d'avui pot arrogar-se la monarquia catalano-aragonesa: que una de les seves institucions fonamentals —el virregnat transmediterrani— fos la norma copiada en la primitiva organització del govern de les Amèriques"⁶.

² Ídem, p. 121.

³ Ídem, p. 121V-[122].

⁴ CESÁREO FERNÁNDEZ DURO, *Colón y la Historia Póstuma*; Imprenta y Fundación de M. Tello, Madrid, 1885, p. 36.

⁵ JAIME VICENS VIVES, "Precedentes mediterráneos del virreinato colombino"; *Anuario de Estudios Americanos*, V (1948), p. 572, nota 2.

⁶ J. VICENS VIVES, "Cataluña y América", *La Vanguardia Española*; diumenge, 12 d'octubre de 1947, p. 3.

I en el seu estudi sobre els antecedents catalans dels virregnats americans, torna a insistir en el fet que si aquests tenen els seus precedents a Catalunya, és degut "al doble motiu de la seva peculiar constitució interna i de la seva notòria expansió mediterrània. Tot semblava inclinar a la consideració que un càrrec de tanta jerarquia i responsabilitat com el de virrei no podia néixer de forma imprevista ni ser creat d'una sola peça, sobretot quan la novetat de la colonització hispana a Amèrica i la rapidesa de la conquesta de les terres d'aquell continent no permetien ni la còpia de pràctiques de govern semblants d'altres països, ni el sorgiment evolutiu d'aquesta institució. Eren allà, a la mateixa monarquia hispana, uns instruments de govern ultramarins, que gaudien del prestigi d'una tradició històrica i d'un perfecte funcionament: els virregnats aragonesos i catalans"⁷.

Però, a diferència dels altres títols de virrei concedits pels monarques catalans en les seves possessions mediterrànies, el d'En Colom va ser hereditari. És a dir, que el seu primogènit també heretaria, juntament amb el d'Almirall i el de Governador General, el càrrec de virrei de les terres americanes i, després, el seu hereu. I, així, perpetuament.

Per això, al *Títol* atorgat pels Reis Catòlics a En Colom d'Almirall, Virrei i Governador General de les illes i Terra Ferma que descobreixi, amb data 30 d'abril de 1492, els monarques catalans disposen que és la seva mercè i voluntat atorgar-li els càrrecs d'Almirall, Virrei i Governador de les noves terres "i així els vostres fills i successors en el dit ofici i càrrec se'n puguin intitular [...] Almirall, i Virrei, i Governador"⁸. I, en conseqüència, ordenen a tots els seus súbdits i naturals que, un cop descobertes les illes i Terra Ferma del mar Oceà, "us hagin i tinguin, d'ara endavant, per tota la vostra vida, i després de vós el vostre fill i successor, i de successor en successor per sempre més,

⁷ J. VICENS VIVES, "Precedentes mediterráneos del virreinato colombino"; op. cit., p. 571.

⁸ MARTÍN FERNÁNDEZ DE NAVARRETE, *Colección de los Viajes y Descubrimientos, que hicieron por Mar los Españoles desde fines del Siglo XV*; Imprenta Real, Madrid, 1825, tom II, doc. VI, p. 9.

pel nostre Almirall de la dita mar Oceana, i per virrei i governador de les dites illes i terra ferma que vós el dit Cristòfor Colom descobríssiu i guanyéssiu"⁹. Concessions, que li van atorgar a la seva tornada a Barcelona, tal com ho recull el Pare Cases, o Casaus, en consignar els fets a la seva *Història de les Índies*: "I Nós, acatant el risc i perill en què us posàreu pel nostre servei, en anar a temptar i descobrir les dites illes i terra ferma, de què havem estat i esperem ser de vós molt servits, i per fer-vos bé i mercè, per la present us confirmem a vós i als vostres dits fills i descendents i successors, un darrere l'altre, per ara i per sempre més, els dits oficis d'Almirall del dit mar Oceà i de virrei i governador de les dites illes i terra ferma que heu trobat i descobert i de les altres illes i terra ferma, que per vós i per la vostra indústria es trobessin i es descobrissin d'ara endavant a la dita part de les Índies"¹⁰. I, especificant en el càrrec de virrei, apunta: "I així mateix us fem virrei i governador i, després dels vostres dies, als vostres fills i descendents i successors, un rere l'altre"¹¹.

I, encara, com a colofó, quan glossa aquestes concessions reials, ens assegura que, a demanda d'En Colom, Ses Alteses "el constituïren el seu Almirall major d'aquestes mars Oceanes i virrei i governador perpetu, a ell i els seus successors, de les Índies, illes i terres fermes, aquelles que d'aquell viatge descobrí i de les que després per si mateix o per la seva indústria s'haguessin de descobrir"¹².

L'Àngel de Altolaguirre, en comentar l'atorgament del títol de virrei, puntualitzava, al seu "Estudio Jurídico de las Capitulaciones y Privilegios de Cristóbal Colón": "Vegeu com el reis, quan volgueren fer la concessió que el virregnat i Govern fos hereditari, la feren amb tota la precisió i claredat que la importància de l'assumpte requeria i no la deixaren

deslligada a la interpretació que pogués donar-se a una paraula ambigua"¹³. És a dir, que si els reis van voler atorgar els títols d'Almirall, Virrei i Governador General, i exactament així ho van fer constar al text, és perquè aquesta era la seva acuradíssima voluntat.

Conformement, per la còpia castellana que ens ha arribat del *Testament* d'En Cristòfor Colom, de 19 de maig de 1506, sabem que aquest hi proclamava: "Jo vaig constituir el meu car fill En Jaume el meu hereu de tots els meus béns i oficis que tinc de dret perpetu de propietat, que vaig fer a la primogenitura; i si no tingués fill hereu mascle, que hereti el meu fill En Ferran per la mateixa guisa; i si no tingués fill hereu mascle, que hereti el meu germà En Bartomeu [és a dir, Lluís] per la mateixa guisa; i, per la mateixa guisa, si no tingués fill hereu mascle, que hereti l'altre meu germà [Jaume]; que s'entengui així, de l'un a l'altre, el parent més pròxim a la meua línia, i que això sigui per sempre"¹⁴. Amb la qual cosa s'establia a les Índies una quasimonarquia, encarnada en la nissaga dels Colom, paral·lela a la dels regnes hispànics, que es perllongà fins que la Corona d'Espanya desposseí el virrei Lluís Colom, nét del Descobridor, dels seus títols i béns americans, al 1536¹⁵, i el confinà, al 1567, en una presó d'Oran, on va morir al cap de cinc anys¹⁶. Però, no obstant l'estroncament del virregnat per línia directa masculina dels Colom, el càrrec encara el recuperà, per via colateral, al 1602, després d'uns plets llarguissims amb la Corona, En Jordi Albert de Portugal, comte de Gelves, espòs de Na Isabel Colom i de Toledo –que

⁹ Ídem.

¹⁰ BARTOLOMÉ DE LAS CASAS, *Historia de las Indias*; edició d'Agustín Millares Carlo i estudi preliminar de Lewis Hanke, Fondo de Cultura Económica, 2a reimpressió, Mèxic, D.F., 1986, vol. I, p. 340.

¹¹ Ídem.

¹² Ídem, p. 174.

¹³ ÀNGEL DE ALTOLAGUIRRE Y DUVALE, "Estudio Jurídico de las Capitulaciones y Privilegios de Cristóbal Colón"; *Boletín de la Real Academia de la Historia*, XXXVIII (1901), p. 292.

¹⁴ *Testamento de Cristóbal Colón* [edició facsimil de la còpia en espanyol de l'original perdut]; Gráficas Anael, Barcelona, [1992], p. 31.

¹⁵ Cf. JESÚS LALINDE Y ABADÍA, *La Institución Virreinal en Cataluña (1471-1716)*; Instituto Español de Estudios Mediterráneos, Barcelona, 1964, p. 140.

¹⁶ Cf. ANTONIO RUMEU DE ARMAS, *Hernando Colón, historiador del descubrimiento de América*; Ediciones de Cultura Hispánica, Madrid, 1973, p. 327.

era filla d'En Jaume Colom, fill del Descobridor, i de Na Maria de Toledo-, el qual va ser el quart almirall i virrei de les Índies¹⁷. La dinastia colombina continuaria amb En Nunyo Colom de Portugal, cinquè Almirall de les Índies, tercer duc de Veragua i cinquè duc d'Alba¹⁸. Segons En Fritz Streicher, que ha estudiat l'herència documental de la nissaga colombina, "durant quasi dos segles continuà la família d'Alba en possessió de la correspondència d'En Colom [...] fins que, al 1790, passaren els títols i dignitats de la Casa a la branca dels Colón-Ortegón i Ávila, i [a] En Mariano Larreategui, com a catorzè Almirall de les Índies i dotzè duc de Veragua"¹⁹, a partir del qual i d'aquest any els Colón de Toledo, Alba i Portugal van perdre l'almirallat predit²⁰.

La majoria d'historiadors posen un èmfasi especial a comentar les demandes desorbitades d'En Colom a les *Capitulacions*, però no paren cap atenció en l'esperit polític d'aquest a l'hora d'inspirar-s'hi, tot i que, sovint, l'esmenten, de passada, sense fer-hi cabal. Aquest és el cas de l'H. H. Houben, pel qual "un estranger sense pàtria, un dissortat que no tenia on caure mort, podia donar-se per molt satisfet si entrava al servei del rei. Lluny d'això, [En Colom] demanava com a recompensa no només una part dels guanys futurs de l'empresa -un veritable delme-, sinó honors i dignitats per a ell i la seva família fins al dia del Judici Final. Un rodamón tenia la pretensió de *fundar una mena de dinastia dels Colom*"²¹. Per tant, és evident, que si En Colom va pretendre fundar una mena de dinastia, no podia ser un rodamón qualsevol. Ho delata la seva voluntat política i ho delaten els fets, perquè

els Reis van acceptar que realment fundés aquesta quasimonarquia al Nou Món, com si En Colom fos algú amb sang reial o vinculat a la reialesa.

Com ha dit també En Poch i Noguera, sorprèn de les peticions del Descobridor, i ampliant aquest desig colombí a tots els aspectes de la vida política i institucional: "Va meditar En Cristòfor Colom el que demanava? No s'adona que pretén crear un veritable Estat hereditari? Això, si aconsegueix el que ofereix"²². Que, per descomptat, ho va aconseguir. Cert: amb la concessió dels títols que demanava, En Colom esdevenia un dels més grans magnats d'Espanya. Per això, En Luis de Armiñán assevera: "El mercader de llibres d'estampa, embolcallat en una capa rosegada i pobra, de qui parlava amb certa llàstima el capellà de Los Palacios, es transforma en Mossèn Cristòfor Colom, Almirall i Virrei, personatge que a Castella no tenia més superiors que els Reis d'Espanya"²³.

I, encara, l'Antonio Domínguez ha precisat l'abast del seu poder, assegurant-nos que la concessió que li van fer els reis dels títols i béns "exorbitants" que va demanar "fou l'origen dels interminables plets sostinguts per En Colom i els seus descendents, car, d'haver-se mantingut aquelles promeses [reials], Amèrica no hagués estat d'Espanya, sinó de la família Colom"²⁴. D'aquestes paraules podríem inferir-ne, per tant, que En Colom i la seva família pertanyien a una dinastia diferent de la Trastàmara, a la qual s'enfrontà d'igual a igual en plets inacabables.

Amb tot, un dels poquíssims historiadors que ha parat un esment especial a la mentalitat política del Descobridor ha estat l'Altolaguirre, que, al sobredit estudi jurídic de les *Capitulacions*, confirmava que els reis van

¹⁷ Cf. FRANCISCO P. DE MONTES DE OCA GARCÍA, "¿Colón nació en Italia y fue súbdito español?"; *Boletín de la Real Academia de la Historia*, XCI (1927), p. 196.

¹⁸ FRITZ STREICHER, "Los documentos originales de Colón. Historia de su conservación"; *Investigación y Progreso*, any III, núm. 4, 1r d'abril de 1929, p. 26.

¹⁹ Ídem.

²⁰ Ídem.

²¹ H. H. HOUBEN, *Cristóbal Colón. De la leyenda al descubrimiento*; traducció de Juan de Bandujo, Joaquín Gil, Editor; Barcelona, 1942, p. 92.

²² J. POCH Y NOGUER, *Cristóbal Colón*; Editorial Juventud, Barcelona, 1940, p. 40.

²³ LUIS DE ARMIÑÁN (PADRE), *Cristóbal Colón*; Biografías Amenas de Grandes Figuras, Serie I, Tomo II, Ediciones Bebé, Madrid, 1944, cap. IV, p. s/n.

²⁴ ANTONIO DOMÍNGUEZ ORTIZ, "Edad Moderna", dins *Historia Universal*; Ediciones Vicens-Vives, S.A.; segona edició, Barcelona, 1992, vol. III, p. 53.

haver de reconèixer al Descobridor i als seus successors com a "sobirans efectius del nou continent i les seves illes, car altra cosa no haguessin arribat a ser, d'haver aconseguit el cúmul d'atribucions i emoluments que pretenien"²⁵.

A conclusions anàlogues va arribar En Blasco Ibàñez, a l'any 29, puix per ell, En Colom, quan negociava la descoberta del Nou Món amb el rei de Portugal, ja li exigia "a canvi dels seus serveis: [el] nomenament d'Almirall de l'Oceà, de virrei i governador a perpetuïtat de les terres que descobrís, i que pogués donar tot això en herència als seus fills, igual que els monarques. Això representava la fundació d'una dinastia reial, la dels Colom, a l'altre costat de l'Oceà"²⁶.

Per En Charles Verlinden i En Flórentino Pérez-Embid, els funcionaris de la cancelleria "van ajudar decisivament al poder central a la repressió de les tendències autonomistes de la dinastia feudalitzada dels Colom"²⁷.

També En Salvador de Madariaga ha observat quelcom semblant a la seva *Vida del muy magnífico señor don Cristóbal Colón*, on assenyala que darrera dels càrrecs i títols que els reis concedeixen al Descobridor i als seus hereus a perpetuïtat, hi ha "la perseverança amb què persegueix la glòria, l'honor i l'elevació al rang reial"²⁸.

Conformement ho ha detectat també En Henry Vignaud, car, per ell, amb les *Capitulacions*, a més a més dels beneficis econòmics, "els Reis Catòlics atorguen sobtadament [a En Colom], i en aparença sense cap mena de discussió, prerrogatives

reials"²⁹. I, més endavant, insisteix que li van concedir "una gran situació dins el reialme, una situació quasi-reial"³⁰.

Per En Cristóbal Real, aquests nomenaments convertien En Colom "en persona de tan alta vàlua i poders com la del Rei"³¹. Segons ell, "ser almirall el convertia en la primera persona després dels Reis Catòlics i el posava al capdavant de tota l'aristocràcia"³², car aquest càrrec "només es concedia als prínceps o al més encimbellat i noble de la nació"³³ i "portava en si la grandesa de Príncep"³⁴. En Real, que s'adona que el futur Descobridor té un rang social quasi reial, afirma que "era tal la seva jerarquia, que En Cristòfor Colom fou rebut a Barcelona d'igual a igual pel Rei. Ens referim al seu retorn del primer viatge. No fou rebut en privat, sinó en públic; o sigui, com es rep als Monarques"³⁵.

I, fins i tot, En Marcelo Gaya, destaca l'esperit amb què En Colom negociava aquestes concessions reials –del qual esperit ell en diu "orgull"–, car ens consigna que "pel que fa al seu orgull, aquest era tal que l'impel·lia a considerar-se de família noble [...]. Dit orgull el feia tractar d'igual a igual amb els Reis Catòlics, llavors de les discussions de les *Capitulacions*, i saltava a la vista de tots"³⁶. No és sobrer de dir que si, en el paràgraf d'En Gaya, substituïem el mot "orgull" pel de "rang" o "jerarquia", les coses s'aclareixen definitivament, perquè ara veurem com un fet naturalíssim que el rei negociï i tracti d'igual algú que, com En Colom, estava vinculat a la reialesa.

En aquest sentit, En Real creu que "si En Colom insistia a demanar tant, i no es mostrà

²⁵ A. ALTOLAGUIRRE Y DUVALE, op. cit., p. 280.

²⁶ VICENTE BLASCO IBÁÑEZ, *En busca del Gran Kan (Cristóbal Colón)*; Prometeo, València, 1929, p. 64-65.

²⁷ CHARLES VERLINDEN Y FLORENTINO PÉREZ-EMBED, *Cristóbal Colón y el Descubrimiento de América*; Ediciones Rialp, S.A.; Madrid, 1967, p. 56.

²⁸ SALVADOR DE MADARIAGA, *Vida del muy magnífico señor don Cristóbal Colón* [segons l'edició de 1940]; Espasa-Calpe, S.A.; Madrid, 1992, p. 236.

²⁹ HENRY VIGNAUD, *Histoire Critique de la Grande Entreprise de Christophe Colomb*; H. Welter, Éditeur, París, 1911, tom II, p. 98.

³⁰ Ídem, p. 107.

³¹ CRISTÓBAL REAL, *Las Tres Carabelas*; Librería General de Victoriano Suárez, Madrid, 1935, p. 65.

³² Ídem, p. 65-66.

³³ Ídem, p. 66.

³⁴ Ídem, p. 66-67.

³⁵ Ídem, p. 67-68.

³⁶ MARCELO GAYA Y DELRUE, *El mito de Cristóbal Colón*; Librería General, Saragossa, 1953, p. 46-47.

mai propici a la transigència, fou perquè estava segur de la qualitat de la seva mercaderia"³⁷. Tornem-hi: si canviem el sentit de "mercaderia" per "rang" o "classe social", entenem de nou que tractés amb el rei de tu a tu i que no volgués renunciar a cap dels privilegis que li pertocaven com a familiar de la casa reial.

Per això mateix, tenint en consideració tan sols l'actitud d'En Colom a l'hora de negociar amb el rei els títols que volia que se li atorguessin en contrapartida als seus futurs descobriments, En Del Olmo assegura "que aquella ferma tenacitat del navegant resultava una afirmació de la seva seguretat i del seu criteri, i el col·locava, de sobte, en un pla quasi tan elevat com el dels reis"³⁸.

I En Yákov Svet, tot i creure que aquestes demandes quasi reials eren fruit d'un sentiment de vanitat, no per això s'està d'innovar-nos que "en reclamar insistentment alts títols, En Colom creia en el fons de la seva ànima que totes aquestes donacions i privilegis li pertanyien per dret"³⁹. És a dir, que si En Colom creia que els títols de virrei, almirall i governador general li pertanyien per dret és que, per tal com eren oficis vinculats a la casa reial catalana, En Colom també hi havia d'estar necessàriament emparentat. Sembla que els reis també ho van veure així, perquè a més de concedir-li aquests oficis reials, en document oficial signat del seu puny i lletra, en cap moment no van considerar la concessió il·legal. I, en conseqüència, del capteniment reial se'n desprèn alhora que En Colom va exercir aquells càrrecs amb tot el dret i tota la legalitat vigent com a avals.

Així mateix, En Josep M. Ortadó ha posat de manifest que "criden l'atenció els nomenaments *quasi reials* que els reis concediren a Colom. La desena part de les

riqueses que proporcionessin totes les terres descobertes. El títol de Virrei i Governador General, així com el d'Almirall, per a ell i els seus successors. Tot això va quedar signat a les Capitulacions. Entre aquests nomenaments quasi reials i la veritable reialesa hi ha molt poca diferència"⁴⁰.

I encara hi ha prestat més atenció En Damià Barceló, membre de la Real Academia de Jurisprudencia y Legislación. Les seves reflexions són lúcides i abasten el rovell del conflicte en tota la seva vastitud. Per En Barceló, En Colom "irromp en l'escena pretenent, a compte d'utopies, percentatges en els béns i rendes [de les terres] que tal vegada descobreixi, el títol d'Almirall, el de Virrei [...], amb exigències i prerrogatives Reials en l'administració de justícia... per a ell i per als seus fills"⁴¹. I ironitzant sobre els historiadors oficials, que fan d'En Colom un estranger desconegut i un simple llaner, apunta: "Aquesta escena increïble, esperpèntica, té un colofó més esperpèntic encara: no el feren fora a cops de peu ni l'emmanillaren, sinó que els Reis digueren pràcticament amén"⁴² a tot. I després de fer-nos veure que el cas del contracte entre En Colom i els reis per a la descoberta del Nou Món no s'ajusta a res fins llavors conegut a Castella, rebla: "Per quins set sous En Cristòfor Colom fou l'excepció de la regla? Per què tants honors i preeminències nobiliàries *pròpies de prínceps*?"⁴³.

Tal com indica En Víctor Ferro al llibre *El Dret Públic Català. Les Institucions a Catalunya fins al Decret de Nova Planta*, el virrei o lloctinent "era el representant polític del Rei com a comte de Barcelona, Rosselló i Cerdanya, amb poders generals d'administració d'aquelles facultats reials l'exercici de les quals lleis no atribuïen a cap oficial

³⁷ C. REAL; op. cit., p. 61.

³⁸ D. DEL OLMO, *Colón*; Biblioteca Sopena-598, Editorial Ramon Sopena, S.A.; Barcelona, 1975, p. 32.

³⁹ YÁKOV SVET, *Cristóbal Colón*; traduït del rus per Isabel Pozo Sandoval i amb redacció literària d'Ángel Pozo Sandoval, Editorial Progreso, Moscou, 1987, p. 181.

⁴⁰ JOSEP M. ORTADÓ i MAYMÓ, *Catalunya, la nació descobridora d'Amèrica*; Grafinter, Andorra, 1992, p. 68.

⁴¹ DAMIÁN BARCELÓ, "Pròleg" a *Cristóbal Colón era noble y de sangre real*, de Gabriel Verd Martorell; segona edició revisada i ampliada, Imprenta Politécnica, Palma de Mallorca, 1992, p. 11.

⁴² Ídem.

⁴³ Ídem.

ordinari⁴⁴. I afegeix que el sobirà, en el seu nomenament, el feia un "alter nos i representant de la nostra persona"⁴⁵ i li delegava expressament "un gran nombre de facultats pròpies del Rei"⁴⁶, com també "qualssevol altres actes que estan reservats a la dignitat reial de fer"⁴⁷. Per En Ferro, "com a alter nos, els seus actes de justícia i govern eren del mateix nivell i eficàcia que els del Rei, al qual eren imputats i que hom li podia, per tant, oposar com si els hagués fets ell mateix. Seia, doncs, a la cadira reial i gaudia, en principi, dels mateixos privilegis i honors del sobirà"⁴⁸.

Ara bé, la jurisdicció del lloctinent o virrei "era, segons parer unànim dels tractadistes i segons les autoritats representatives de Catalunya, de caràcter delegat, per tal com no es fonamentava en les lleis paccionades entre el Rei i el Principat, sinó que derivava íntegrament de la voluntat del primer i li restava adherida: per tant, no sols cessava quan el monarca es trobava al Principat i reassumia, en conseqüència, l'exercici personal de les potestats reials, sinó també quan moria"⁴⁹. I insisteix, de nou, a dir-nos que el virrei "era nomenat per un període determinat, generalment tres, però també cinc anys i, fins i tot, en alguns casos, per un temps indeterminat. Quant a l'expiració del termini, aquest no es prorrogava"⁵⁰.

Però cap d'aquestes limitacions virregnals no es van tenir en compte a l'hora de concedir el títol de virrei a En Colom, car, a més de ser un càrrec perpetu, a la mort del rei Ferran no tan sols no va expirar la concessió, sinó que va passar a l'hereu dels Colom: En Jaume Colom i Alòs va ser el segon almirall i virrei de les Índies⁵¹.

⁴⁴ VÍCTOR FERRO, *El Dret Públic Català. Les Institucions a Catalunya fins al Decret de Nova Planta*; Referències-1, Eumo Editorial, Vic, 1987, p. 54.

⁴⁵ Ídem.

⁴⁶ Ídem.

⁴⁷ Ídem.

⁴⁸ Ídem.

⁴⁹ Ídem, p. 54-55.

⁵⁰ Ídem, p. 56.

⁵¹ Pel que fa a la identificació d'En Jaume Colom amb En Diego Colón i d'En Cristòfor Colom amb En Joan Colom, vg. JORDI BILBENY, "Si Jaume Colom i Alòs fou l'Almirall Diego Colom,

Aquest, en el transcurs dels plets que la família Colom va incoar contra la Corona, pel fet que aquesta pretenia recuperar o anul·lar els títols i privilegis que havia concedit al seu pare, va pretendre –segons opinió de l'Altolaguirre– "a més a més de l'almirallat, el virregnat i govern perpetu de tot el descobert i per descobrir del Nou Món"⁵². I, així mateix, demanava "que l'almirall havia de tenir igual facultat que la Corona"⁵³ en tot un seguit de punts que precisava assenyadament per escrit, i que, en d'altres efectes, havia de gaudir d'atribució exclusiva, sense que la Corona hi pogués intervenir⁵⁴.

Com ha assenyalat En Vignaud, "En Colom, parlant en tercera persona, posa les seves condicions i els reis s'adhereixen a cadascuna d'elles; és a dir: que ells prometen, punt per punt d'atorgar-li totes les demandes que formula. No és, doncs, pas dubtós que aquest document sigui l'obra d'En Colom mateix"⁵⁵. Manifestació que ratifica En García Gallo, en assegurar que "els càrrecs concedits a En Colom no ho foren espontàniament pels Reis Catòlics, sinó de manera forçada, a petició d'ell. No foren els Monarques els qui planejaren l'organització dels territoris que es descobriessin en la forma que millor s'acomodés a llur política o a la conveniència dels països que es guanyessin, sinó que fou En Colom mateix qui la pensà i la imposà. Els Reis Catòlics es limitaren a acceptar-la"⁵⁶. Però com que, segons ell mateix també apunta, "en el règim polític i administratiu de Castella no es coneix l'ofici de virrei i governador general o simplement de virrei i governador. Ni les Partides ni les

En Joan Colom i Bertran fou el Descobridor d'Amèrica (Joan) Cristòfor Colom"; *Terra Rubra*, any 10, Tarroja, juliol-agost de 1999, núm. 59, p. 8-11 i especialment "Els Colom de Barcelona i el barceloní Cristòfor Colom"; *Paratge*, 10 (1999), p. 35-52.

⁵² A. ALTOLAGUIRRE Y DUVALE, op. cit., p. 280, nota 1.

⁵³ Ídem.

⁵⁴ Ídem.

⁵⁵ H. VIGNAUD, op. cit., p. 96.

⁵⁶ ALFONSO GARCÍA GALLO, "Los orígenes de la administración territorial de las Indias"; *Anuario de Historia del Derecho Español*, XV (1944), p. 29.

Ordenances Reials de Castella recollides per En Montalvo no parlen en absolut d'aquest ofici"⁵⁷; i, també de conformitat amb els seus mots, "només a la Corona d'Aragó, on sis regnes, un principat i diverses senyories es troben sotmesos a l'autoritat d'un Monarca, es troben regularment a l'Edat Mitjana virreis i governadors generals"⁵⁸, és d'una gran congruència històrica afirmar que En Colom demanà el títol de virrei i governador general amb consciència política plena, tant de la catalanitat d'aquest càrrec com del seu rang dinàstic i que, en virtut d'això, el va adaptar a la seva voluntat monàrquica, fent-lo hereditari a la seva família.

Arribats aquí, i a vista de tot plegat, em sembla que ja no hi ha d'haver cap dubte per creure que En Colom –pel que pensa, pels seus referents polítics, pels càrrecs que exercia abans que els Reis li'n concedissin els nous i pels títols i privilegis que exigeix i se li atorguen legalment a les *Capitulacions*–pertanyia de dret a la família reial catalana, tal com afirmava fra Jeroni Agulló.

⁵⁷ Ídem, p. 55.

⁵⁸ Ídem.

LA DARRERA ENTREVISTA DE COLOM AMB EN FERRAN "EL CATÒLIC"

Per Pere Català i Roca

Amb raó o sense, diversos historiadors -d'entre els primers, el P. Las Casas- han escrit que no congeniaven gaire el rei Ferran "el Catòlic" i Colom. Així, en un llibre publicat a Barcelona el 1964 i titulat *El enigma de Cristóbal Colón*, per Renato Llanas de Niubó, s'indica, textualment (p. 259): "Es muy lógico que Fernando de Aragón sintiera poca simpatía por Cristóbal Colón. Se ha dicho muy acertadamente que las simpatías y antipatías acostumbran a ser recíprocas y por su parte el Almirante jamás tuvo simpatía hacia el Rey; eran caracteres antagónicos". Segons aqueix autor, l'un era "un soñador de desbordada fantasía", mentre que l'altre -el rei- era "astuto y frío, ajeno a los entusiasmos, calculador y práctico".

En el present article ens referim a l'última entrevista que ambdós personatges mantingueren.

Sabut és que el Descobridor, en regressar del seu Quart i darrer Viatge, arribà a Sanlúcar de Barrameda, el 7 de novembre de 1504, i es traslladà a Sevilla, on romangué i no trigà a assabentar-se de la defunció de la reina Isabel, ocorreguda poc després, el 26 següent. Són dades també conegudes que explica el biògraf Josep Poch Noguer, a *Cristóbal Colón* (Barcelona, 1940), p. 124 (traduïm): "Colom, a Sevilla, s'allotjà en un *mesón*. Estava malalt i no se sentia amb ànim d'anar a Segòvia, on aleshores es trobava el Sobirà. Va delegar, en nom seu, el germà Bartomeu i el fill Diego. Don Ferran els rebé cortesament, però no era pas possible d'ultimar cap acord definitiu amb els delegats. Val a dir que la posició econòmica de Cristòfol Colom havia millorat. Rebé fons i, del *mesón*, es traslladà a un barri aristocràtic de la ciutat. I, esforçant-se aconseguí de poder acudir a Segòvia i tenir personalment una entrevista amb el rei. Encara que realment no podia queixar-se de la seva situació, car era ric, considerat i el seu fill Diego estava promès

amb una neboda dels Ducs d'Alba, seguia capficat a reivindicar el títol de Virrei per a ell i àdhuc per a la seva més remota descendència”.

El 13 de desembre de 1504, Colom, disgustat perquè els monarques li havien retallat força els privilegis, escriví al seu fill: “Acá mucho se suena que la Reyna, que Dios tiene, ha desado que yo sea restituydo en la posesion de las Yndias”; calia, per tant -insisteix en una altra carta al fill-, “trabajar de saber si la reyna, que Dios tiene, dexó dicho algo en su testamento de my”. Però no, la reina Isabel no l'esmenta en el testament. El qual, per la raó que la sobirana ja estava atuada en la data que fou redactat, va ser redactat pel rei Ferran.

Colom, sofrent de gota, havia volgut abans d'entrevistar-se ell mateix amb el Catòlic que el fill, Diego, com a delegat seu, fos exigent, “pues su Alteza dis en su carta que quer dar todo lo que me pertenece”, o sigui: “yo he de haber el tercio, ochavo o diezmo, poque despues habrá siempre lugar de abasar a lo que la persona quisiere”.

Unes tals reclamacions, el mateix Colom les podria fer, de viva veu, al rei, arran de l'obtenció per Diego, de llicència reial (el 23 de febrer de 1505) perquè el seu pare pogués muntar en mula (la llei obligava els homes a muntar a cavall; la motivació és explicada per Bernáldez, Navarrete, etc.). I un dia de maig de 1505 el Descobridor fou rebut pel Catòlic.

Copiem de *Vida del Muy Magnífico Señor Don Cristóbal Colón* (3 ed.: Buenos Aires, 1944), per Salvador de Madariaga; cap. XXXII: “El rey le recibió bien y le escuchó con afabilidad proponiéndole muy razonablemente nombrar una persona encargada de seguir en la Cancillería los asuntos del Almirantazgo para que se despachasen más pronto, y el Almirante, después de un cortés “sea Lo que Vuestra Alteza mandase”, añadió, según cuenta Las Casas, “¿Quién lo puede mejor hacer que el Arzobispo de Sevilla, pues había sido causa con el camarero que su Alteza hobiese las Indias?”

L'arquebisbe Diego de Leza fou, doncs, l'home proposat per l'Almirall per a fer de mediador en les qüestions pertocant les atorgacions reials; Ferran acceptà immediatament aquesta mitjanceria.

Ferran -recull Madariaga- “hizo sondear a Colón para que renunciase espontáneamente a sus privilegios a cambio de un feudo en España -el de Carrión de los Condes-; pero Colón se mantuvo inflexible y rechazó la oferta con indignación. Habían de ser las Indias y nada más que las Indias”.

Com que l'entrevista s'esdevingué el maig de 1505, ara volem referir-nos a les circumstàncies que, en els terrenys dinàstic i personal, vivia aleshores el Catòlic. Només feia mig any que havia restat vidu i, just en finir Isabel, Ferran es desposseí del seu títol reial castellà i feu que aviat, a inicis de 1505, les corts, a Toro, reconeguessin com a reina de Castella (11 de gener) la seva filla -i d'Isabel- Joana (l'anomenada “la Folla”, i que ja llavors havia donat mostres del seu desequilibri psíquic).

Quan el Catòlic va rebre a Colom, en la darrera entrevista entre ambdós, bona part de la noblesa castellana s'havia mostrat i es mostrava hostil al “viejo catalanote”, com alguns qualificaven el rei de Catalunya-Aragó. Què hi representava la seva persona a Castella, si la reialesa pròpia ja era una altra?

Despatat, Ferran, l'octubre de 1505 -quan encara no havia transcorregut un semestre de la seva darrera entrevista amb Colom-, es casava, per poders, a Blois, amb Germana de Foix i partia de Castella, on quedava com a regent fra Jiménez de Cisneros.

“Doña Juana y Don Felipe -tornem a Madariaga- llegaron a La Coruña el 28 de abril de 1506. Colón, aunque enfermo todavía, no tardó en presentar sus respetos, juntamente con sus reclamaciones y esperanzas, a los nuevos soberanos de Castilla, en una carta que fué la última que escribió”. En la carta, que Diego Colom portà personalment, els deia que, “bien que esta enfermedad me trabaja así agora sin

piedad", "yo les puedo aun servir de servicio que no aya visto su igual".

El 20 de maig de 1506 morí Colom i contemporàniament, i casualment, també s'exclamava el rei Ferran, als nous reis de Castella, que "en lo que claramente es mío, no se me toque en ninguna manera."

Ho refereixo amb més precisió en el llibre, a punt d'edició, "Ferran el Catòlic vidu i catalanote".

ARXIU DE TEMES COLOMBINS DE BONAVENTURA ARAN I FERRER (1881-1971)

Oferim la relació del contingut del Fons documental de Bonaventura Aran i Farré.

El professor Francesc Albardaner el 29 de novembre de 2001 donà a conèixer el contingut d'aquest Fons en la conferència titulada: *A l'entorn de Bonaventura Aran i Farré, pare de la teoria mallorquina sobre els orígens de Cristòfol Colom*. Aquest Fons documental és propietat del seu nét Bonaventura Aran i Corbella, resident actualment a Vacarisses.

CARTES

DE B. ARAN A LUIS ULLOA

Barcelona, 6 d'abril de 1930

Mecanoscrita, signatura autògrafa.

Li manifesta que ha assistit a la seva conferència a l'Ateneu Barcelonès "el viernes último" (4 d'abril). La carta té dues pàgines i és còpia de l'original. Li exposa les seves idees sobre un possible origen mallorquí i jueu de Colom.

Punts en què basa la seva hipòtesi: Nascut a la barriada de Gènova de Palma de Mallorca (?). Bartomeu i Joan són noms molt corrents a Mallorca. El llinatge Colom és comú a l'illa. Hi ha topònims a les Balears com Porto Colom o l'illa d'es Colom a Menorca. Cita diversos personatges històrics de nom Colom. La gran tradició marinera medieval (Jaume Ferrer, etc.) Proximitat a Tortosa i València (per les cites dels escrits de Colom). Persecució dels jueus. Influències lul·lianes. Devoció a la Immaculada, dogma defensat per Llull.

DE LUIS ULLOA A B. ARAN

Barcelona, 21 d'abril de 1930

Mecanoscrita, signatura autògrafa.

Resposta a la carta anterior del 6 d'abril de 1930. Escrita des de Barcelona.

Ulloa estima que la presència del topònim Gènova, com en el cas de Tortosa, no és una prova suficient. Recomana investigar als arxius de l'illa no només sobre el llinatge Colom, sinó també sobre els Casanova, Centurió, Spinola i Manfalte. (Aquests quatre llinatges genovesos estan subratllats manualment amb tinta per Ulloa).

DE B. ARAN AL DIRECTOR DEL DIARI

EL CORREO CATALAN

13 d'octubre de 1948

Còpia de la carta mecanoscrita, en què fa referència a un article de Pere Català i Roca, "Colón y las Baleares", que va publicar aquest diari el dia 12 d'Octubre.

En aquesta carta sol·licita que siguin publicades les cartes que va enviar al Sr. Luis Ulloa l'any 1930, així com la resposta d'aquest. El motiu d'aquesta carta sembla respondre a un interès del Sr. Aran perquè se li reconegui que la idea que Colom fos mallorquí la va exposar ell per primera

vegada. A la carta s'hi adjunten còpies mecanoscrites de les dues cartes citades.

DE JOAN PALLARÈS I SANS A B. ARAN

Barcelona, 13 d'octubre de 1948

Mecanoscrita amb signatura autògrafa.

El Sr. Pallarès confirma haver-se entrevistat amb el Sr. Luis Ulloa a la seva casa del carrer General Castaños de Barcelona, l'any 1930 i haver-li presentat unes dades que li va donar el Sr. Aran.

DE BONAVENTURA ARAN AL DIARI

CORREO DE MALLORCA

Barcelona, 24 de novembre de 1948

Telegrama enviat al diari al carrer Mora, 3, de Palma de Mallorca.

Fa una correcció de la data de la carta que va rebre de Luis Ulloa l'any 1930, ja que constava de forma errònia l'any 1940. Això significa que va llegir l'article abans de la seva publicació.

DE B. ARAN al seu nebot

JOAN SUAUI ALABERN

Barcelona, 18 de desembre de 1948

Manuscrita.

L'anima perquè es busquin dades en els rics arxius de l'illa. A la carta adjunta un article de Pere Català i Roca publicat al Diari de Barcelona (12-10-48) que duu per títol: "Colón y las Baleares. Cristóbal Colón ¿era mallorquín?"

DE B. ARAN al seu nebot

JOAN SUAUI ALABERN

Barcelona 16 d'octubre de 1953

Còpia mecanoscrita en què fa referència a un article publicat al diari ABC del dia 10 d'octubre del 1953 i escrit pel marquès de Morella.

També fa referència a un o a diversos articles publicats a la revista mallorquina *Cort* pels mesos de març o abril de l'any 1952 i que en anar signats amb les inicials J.S.A. suposa que eren del seu nebot. En aquesta carta fa una sèrie de reflexions al seu nebot sobre Colom, que en realitat són un esbós del que serà la seva publicació *Algo sobre la cuna de Cristóbal Colón* que publicarà l'any 1958.

DE JOAN SUAUI ALABERN

Palma de Mallorca, 2 de gener de 1954

Mecanoscrita amb signatura autògrafa, amb segell de l'escola nacional de nens de Son Sardina.

En aquesta carta l'autor es defineix com a mestre, periodista i xocolater. Toca diferents temes familiars molt importants i també posa en dubte la possibilitat d'identificar el Joan Colom de Mallorca amb el Descobridor per raó del canvi de nom.

DE B. ARAN A AGUSTÍ DURAN I SAMPERE

Agost 1958

Mecanoscrita amb signatura autògrafa adreçada al Director de l'Institut Municipal d'Història de la Ciutat de Barcelona amb motiu d'adjuntar-li la seva obra publicada *Algo sobre la cuna de Cristóbal Colón*.

DE B. ARAN A J. E. MARTÍNEZ FERRANDO

Agost 1958

Mecanoscrita amb signatura autògrafa, adreçada al Sr. Martínez Ferrando, Director de l'Arxiu de la Corona d'Aragó.

DE JOAN SUAUI ALABERN A B. ARAN

Galilea (Mallorca), 1 de setembre de 1958

Mecanoscrita amb signatura autògrafa.

És la resposta al seu oncle per la tramesa de la seva obra *Algo sobre la cuna de Cristóbal Colón*.

En la carta, aquest nebot posa en dubte la hipòtesi de l'oncle de què Colom fos del poblet mallorquí de Gènova, ja que diu que antigament no estava poblat.

DE BARTOLOMÉ CASAS SALA A B. ARAN

Manresa, 1 de setembre de 1958

Mecanoscrita amb signatura autògrafa. Li agraeix la rebuda de la seva obra publicada.

DE L. I JOSEP PANADÈS SEGARRA

A B. ARÁN

Barcelona, 20 de setembre de 1958

Dues cartes autògrafes, totes dues acusant rebut de l'obra del Sr. Aran.

DE BARTOLOMÉ CASAS SALA A B. ARAN

Manresa, 20 d'octubre de 1958

Mecanoscrita amb signatura autògrafa, en resposta a la tramesa de la publicació del Sr. Aran. El Sr. Casas hi adjunta còpies de cartes adreçades a la ràdio EAJ 1 i al Dr. Martínez Hidalgo, que fan referència a una entrevista al Sr. Martínez emesa per Ràdio Barcelona sobre el tema de Colom.

DE J.E. MARTÍNEZ FERRANDO A B. ARAN
Barcelona, 12 de desembre de 1958
Mecanoscrita, el director de l'Arxiu de la Corona d'Aragó, li agraeix la tramesa de *Algo sobre la Cuna de Cristóbal Colón*.

DE R. LLANAS DE NIUBÓ, ADVOCAT, A B. ARAN
Barcelona, 25 d'agost de 1961
Mecanoscrita amb signatura autògrafa.
Li comunica que està a punt d'acabar el seu llibre *El enigma de Cristóbal Colón* i li adjunta una separata de la revista *Sepharad* del Consell Superior d'Investigacions Científiques amb un article amb el mateix títol. (Instituto Arias Montano -De "Sefarad" XXI- 1961, pàgs. 1-7).

DE B. ARAN A J. M. MILLÀS I VALLICROSA
Febrer del 1962 (?)
Còpia de carta mecanoscrita.
Li parla d'un article del Sr. Millàs publicat al diari *Ultima Hora* de Palma el dia 6-2-62. Aquesta còpia porta la anotació manuscrita "no la remiti".

DE B. ARÁN A MARIANA IBARRA DE OCHOA
12 de març de 1962
Còpia de carta mecanoscrita, on li diu que li adjunta dues còpies del seu treball, per si creu convenient passar-ne una al Duc de Veragua.

DE B. ARÁN, A ÀNGEL RODRÍGUEZ
2 de maig de 1962
Dos esborranys o còpies mecanoscrites de cartes, amb signatura autògrafa, adreçades al Sr. Àngel Rodríguez, de Madrid.

DEL DR. ÀNGEL RODRÍGUEZ BACHILLER A B. ARÁN
Madrid, 6 de maig de 1962
Mecanoscrita, amb signatura autògrafa.
En resposta a la carta tramesa per Aran el dia 2 de maig. Parla d'articles seus sobre el tema de Colom publicats al diari *ABC*.

DE JOSÉ DE LA PEÑA A B. ARAN
Sevilla, 15 de maig de 1962
Mecanoscrita.
El director del Archivo General de Indias, li agraeix la tramesa del treball del Sr. Aran.

DE B. ARAN AL BATLLE DE FELANITX
23 de maig de 1962
Mecanoscrita amb signatura autògrafa.

Regala dos exemplars del seu treball a l'Arxiu Municipal.

DE L'ALCALDE DE FELANITX A B. ARAN
Felanitx, 30 de maig de 1962
"Saluda" mecanoscrit.
Li agraeix la tramesa del seu treball *Algo sobre la cuna de Cristóbal Colón*. (Cal destacar el "Yugo Falangista" de l'imprès!)

DE B. ARAN A MIGUEL ESCUDERO ARÉVALO, de Madrid
31 de maig de 1962
Mecanoscrita amb signatura autògrafa, amb un escrit manuscrit de salutació d'Antonio Ochoa de Retana, al seu amic Miguel Escudero.

DE MIGUEL ESCUDERO ARÉVALO A B. ARAN
Madrid, 20 de juny de 1962
Mecanoscrita amb signatura autògrafa.
Li agraeix la tramesa de la carta i del fulletó *Algo sobre la Cuna de Cristóbal Colón*.

DE BONAVENTURA ARAN I SUAU A UN "DIRECTOR"
Arenys de Mar, 21 d'agost de 1971
Còpia mecanoscrita d'una carta en què rectifica unes afirmacions errònies contingudes en una separata de la *Història de Mallorca* titulada "¿Colón mallorquín?", l'autor de la qual és Manuel Álvarez de Sotomayor. (El director podria ser J. Mascaró i Passarius, coordinador de la *Història de Mallorca*).

ARTICLES DE DIARIS

25 d'abril de 1891. *La Almudaina*.
Diario de la mañana, Avisos i noticias.
"Recuerdos: Capitulaciones de los Reyes Católicos con Cristóbal Colón".

1892. *Diari de Barcelona* (?)
"Descendencia de Colón".
Anònim que parla dels descendents de Colom.

12 d'octubre de 1892. *La Almudaina*.
Diario de la mañana. Avisos y noticias. "12 octubre 1492-1892".
"De una carta hidrogràfica de Gabriel Valseca (1439)"
Autor: José Gómez Imaz.

"Coincidencia",

Autor: Alvaro Campaner.

"Una página del discurso sobre la historia universal".

Autor: José Maria Quadrado.

"¡ América! "

Autor: Guillermo Roca.

"Influencia de los aragoneses en el descubrimiento de América".

Autor: Miguel Mir.

Interessantíssim recull d'articles. Especialment poc conegut és el del Sr. Campaner en què tot i afirmar "no pretendo remotamente siquiera regalar al gran descubridor un abolengo catalán ó mallorquin", tot el seu article posa un toc d'atenció en què el nom de Colom pot ser el genuí.

18 de gener de 1930. *La Vanguardia*.

"Notas Varias: La Patria de Cristóbal Colón".

L'article manifesta que el document "Borromeo" ha estat considerat anacrònic per una comissió de Paleògrafs i que el Sr. Manuel Rubió i Borràs farà estudis paleogràfics a Simancas d'escrits milanesos de la mateixa època per determinar l'autenticitat o no del dit document. Diu que la persona que va enviar el document es deia Doctor Nacotri i que la va enviar a principis de l'any 1929.

5 d'abril de 1930. *La Publicitat* (?).

Darrera Hora - A l'Ateneu Barcelonès.

"Cuándo y cómo descubrió Colom América y quién era Colom".

Autor: Luis Ulloa.

Recensió de la conferència pronunciada per Luis Ulloa a l'Ateneu de Barcelona el dia anterior, 4 d'abril del 1930, divendres. Es diu que és la segona conferència que va fer i que l'anterior l'havia feta tres anys abans, per tant l'any 1928. Va parlar del predescobriment i d'un entroncament de la família Colom amb els Casanova de Catalunya i de Milà, del qual fou descendent Giacomo Casanova.

20 d'abril de 1930. *La Publicitat*.

"El Centre de Lectura de Reus: Conferència de Luis Ulloa".

En aquesta conferència Ulloa va parlar de molts temes i ja fa menció que alguna persona ja ha proposat el poble de Gènova de Mallorca com a possible lloc de naixença de Colom. Això demostra que el Sr. Ulloa ja havia rebut la carta del Sr. Aran.

25 d'abril de 1930. *La Publicitat*.

"Catalunya en el descubrimiento d'América". (a primera plana).

Autor: Luis Ulloa.

Discurs de Luis Ulloa a la Casa de la Premsa el dia de Sant Jordi.

Parla d'Amèrica i de Catalunya i de la necessitat de difondre la realitat i cultura catalanes a Sudamèrica.

12 de juny de 1930. *El Correo Catalan*.

"La catalanidad de Colom y el Congreso de Historia Hispano-Americana de Sevilla. Respondiendo al Prof. de la Torre (1)"

Autor: Luis Ulloa

Escrit en resposta a un article del professor de la Torre, en el mateix diari el dia 17 de maig, en què expressava opinions contràries a les tesis d'Ulloa.

L'article fa referència al tema del combat del cap de Sant Vicenç de l'any 1985 i sobre la identitat dels seus protagonistes.

(Sense data) 1930. *El Correo Catalan* (?).

"La familia barcelonesa de Juan Cristóbal Colom".

Article que parla d'una conferència donada per Ricard Carreras i Valls a la Lliga Regionalista de Gràcia referent a la família barcelonesa de Colom.

Entre altres detalls interessants diu haver descobert el testament de Guillem Colom de l'any 1419. També afirma que del matrimoni entre Lluís Colom i Bertran i Violant de Monrós (Monterubeo) además de la monja de Pedralbes Constança Colom de Monterubeo van tenir els fills següents: *Joan Cristòfol*, *Jaume* i *Bartomeu*, que es van expatriar en la seva joventut a Sardenya o Sicília.

També afirma que en Lluís Colom es deia Lluís Domingo. Parla també d'un bastard de Guillem Colom i Bertran, de nom Francesc Joan Colom, nascut als voltants de 1927.

Diu que Lluís Colom estava presoner a la presó de Barcelona l'any 1450 i és en aquesta època que proposa l'expatriació de la seva esposa amb els seus fills, ja que diu que no sabem res més de Violant de Monrós a partir del 1451.

Lluís Colom es casà en segones núpcies amb Elionor Serra l'any 1460. Proposa estudiar la

família Montrós amb cases a Tàrraga, Barcelona i Tortosa.

Confessa tenir mes de mil documents de totes aquestes famílies que rebatran el llibre publicat per la ciutat de Gènova "Cristoforo Colombo".

20 de juny de 1930. *La Publicitat*.

"Els documents italians contraris al Colombo genovès. Una conversa amb Don Luis Ulloa".

Autor: J. D. (Jaume dels Domenys?).

Ulloa parla dels documents inclosos dins del "Pleito del Mayorazgo" que contradiuen tot origen de Colom a Gènova. Diu que aquests documents són a Madrid.

Aquests documents i arguments ja surten publicats als seus llibres.

1930 (?). Retall de diari en castellà.

No podem saber ni la data ni el nom del diari. Podria ser una publicació de commemoració del 12 d'octubre.

"La Carta de Colón explicando el descubrimiento; transcripción y reconstitución del texto original español impreso en Barcelona (Pedro Posa 1493)".

Es tracta d'una transcripció completa de la carta de Colom.

15 de setembre de 1930. *El Pla de Bages*.

"El doctor Ulloa ha donat a Hamburg una conferència sobre Colom català".

Petita nota de premsa d'una conferència donada per Ulloa a Hamburg.

Ulloa considera que Colom era fill d'un capità de vaixell català amb qui va anar a Groenlandia i altres punts d'Amèrica del nord fins a la Florida en companyia d'uns pirates danesos.

2 d'octubre de 1930. Desconegut.

"El XXIV Congrés d'Americanistes d'Hamburg; El predescobriment d'Amèrica i la catalanitat de Colom -La veritat s'obre pas -Cap al nomenament d'una Comissió internacional de savis. II (acabament)".

Relació molt detallada del que va passar al congrés d'Hamburg. La tesi d'Ulloa va fer "mal", però no es va fer la comissió de savis.

2 d'octubre de 1930. *El Pla de Bages*.

"Colom, català". (a la portada).

Resum del Congrés de Hamburg, que fou del 7 al 13 de setembre del 1930.

Octubre (?) 1930. *Semana*.

"Cristóbal Colón, Judío Español".

Autor: José Lion Depetre (Es defineix com a expert en cultura sefardita).

Interessant article sobre un origen hebreu de Colom.

Exposa que Jonah = Colom; Parla de la Beth i Hai, de la confusió del mes d'agost amb el mes de gener jueu, etc.

També apunta que el segon cognom podria ser Monroy (Monte-rojo) "de inequívoca raigambre judía". Aquest article sembla de l'any 1950 i no del 1930. Cal confirmar-ho.

21 d'agost de 1931. *ABC*.

"La patria de Colón".

22 d'agost de 1931.

Autor: Manuel Rubió i Borràs.

Director de la Biblioteca universitària BCN.

Es tracta dels dos articles famosos que van donar a conèixer el denominat document "Borromeo", que per diferents motius ha estat considerat fals.

19 de febrer de 1932. *La Publicitat*.

"L'origen català de Colom; Rèplica a la recent publicació oficial de Gènova. Troballa d'una clàusula del perdut testament de 1502. En ella el descobridor declara que el seu cognom és Colom".

Autor: Luis Ulloa.

Aquest treball es va publicar dividit en dos capítols els dies 19 i 20 de febrer.

Article interessant sobretot per la troballa de la clàusula del testament. En canvi hi ha un atac molt fort a Ricard Carreras Valls, que no sembla gaire justificat.

27 de febrer de 1932. *La Publicitat*.

"L'origen català de Colom".

Autor: Ricard Carreras Valls.

Article d'autodefensa i rèplica a l'article anteriorment publicat d'Ulloa.

18 de gener de 1948. *Correo de Mallorca*.

"¿Colón, Mallorquín?"

Autor: Carlos Araúz de Robles.

Article curt en què l'autor opina que Colom pot ser mallorquí i jueu i deixa veure que ja

s'estava parlant de la teoria del Sr. Arán de ser originari del barri de Gènova de Mallorca, tot i que l'autor diu que en el segle XV aquest barri no existia.

12 d'octubre de 1948. *Diario de Barcelona*.

"Colón y las Baleares: Cristóbal Colón era mallorquín?"

Autor: Pere Català i Roca.

En aquest article diu en Pere Català que creu que Colom era balear des de l'any 1940. També cita un article publicat a *El Noticiero Universal* del 17 de juliol de 1948 de n'Antonio-Carlos Vidal Isern que també anava en aquesta direcció.

No descarta la hipòtesi de la Gènova mallorquina i l'article està il·lustrat amb una fotografia del poble de Gènova.

25 de novembre de 1948. *Correo de Mallorca*.

"Nació Colón en la Génova de Mallorca? Una antigua tesis que vuelve a cobrar actualidad"

Autor: J. de A. (Joan Suau i Alabern?).

Aquest article és còpia d'un de publicat a "El Correo Catalán" de Barcelona, el 21 de novembre del 1948.

El senyor Bonaventura Aran té grapat a aquest article una nota escrita o petita carta en què sol·licita l'esmena d'un error si el *Correo de Mallorca* pensa publicar-lo i que és ni més ni menys que la data correcta de 1930 com l'any en què va mantenir correspondència amb Ulloa. Això el fa el pare de la teoria de l'origen balear de Colom. Considero que l'origen d'aquest article és que el Sr. Aran el va escriure i va sol·licitar al seu nebot periodista Joan Suau i Alabern que el publicqués a Mallorca. A aquest article hi ha grapat un altre article que sembla ser el que va publicar el diari *El Correo Catalán* de Barcelona, ja que parla del Sr. Aran com a resident a Barcelona.

13 de desembre de 1948. *Diario de Barcelona*.

"Colón y Las Baleares" (pàg. 3).

Autor: Pere Català i Roca.

El Lul·lisme de Colom i el topònim Saona.

28 de juliol de 1949. *Correo de Mallorca*.

"La Verdad encadenada Cristóbal Colón era Mallorquin"

Autor: No hi consta.

Fa referència a la suposada troballa de 130 documents al Museu Nacional de Budapest, un dels quals demostraria que Colom era mallorquí. Mai més es va confirmar l'existència d'aquests documents.

12 d'octubre de 1949. *El Correo Catalan*.

"Colón, primer corresponsal europeo en América"

Autor desconegut.

Publica íntegra la carta de Colom a Gabriel Sanchez.

Novembre de 1949. *Correo de Mallorca*.

"¿Fué Colón Natural de Mallorca?"

Autor: Pedro Català Roca.

L'autor defensa que Bertomeu Colom era cartògraf i que a Mallorca hi havia una bona escola de cartografia. Difícilment podia haver estat fill d'un taverner. Acaba l'article dient: "...nuevos argumentos que me hacen preferir las islas como probable cuna de Cristóbal" (text escrit el 10 de setembre del 1949).

10 d'octubre de 1951. *El Noticiero Universal*.

"América y Colón. En torno a la controversia sobre los que pretenden ofuscar la gloria del mas grande descubridor de todos los tiempos"

Autor: Antonio-Carlos Vidal Isern.

De la Academia Mexicana de Genealogía y Heráldica.

L'autor considera probable que Colom fos mallorquí i carrega contra una teoria de Mr. A Davies de l'University College d'Exeter que diu que Dulmo va descobrir Amèrica abans que Colom.

12 d'octubre de 1950. *Diario de Barcelona de Avisos i Noticias*.

2 articles:

"El convento de La Rábida y el descubrimiento de América"

Autor: Ramón Portusach.

"Cuando se creyó que las tierras descubiertas eran islas de la India"

Autor: Federico Udina Martorell.

1952. *Baleares*.

Tres articles:

1 de novembre:

"Mallorca, ¿cuna de Cristóbal Colón?"

Sobre el Document Borromeo.

2 de novembre:

"Pudo, en efecto, ser Colón de Mallorca?".

3 de novembre:

"Mallorca inspiró nombres a islas que descubrió Colón".

Autor: Joan Suau Alabern.

Aquests tres articles semblen ser un avançament del que serà el llibre del mateix autor *La tesis Mallorquina de Cristóbal Colón*. Edicions Cort 1967.

1952 (?). *Baleares*.

"Mallorca y la cuna de Cristóbal Colón".

Autor: J.C.O.

Aquest article és una resposta crítica als articles de Joan Suau i Alabern.

Exposa sense embuts que ja a l'any 1932 el document Borromeo era considerat apòcrif o fals i que no hi ha raons científiques per fer Colom de Felanitx. Afirmar que Pere Català també considera fals el document Borromeo. L'autor diu que Cabot va dur com a cap de la seva armada a Gaspar Sabater, mallorquí.

15 de març de 1952. Cort. Revista mallorquina.

"La tesis mallorquina de Cristóbal Colón. Los fundamentos de la leyenda genovesa. El documento en que se basa la sospecha de que el gran Almirante fuera mallorquin".

Autor: Joan Suau Alabern.

Primer d'una sèrie de tres articles que després es van convertir en el llibre de Joan Suau publicat l'any 1967.

12 d'abril de 1952. Cort.

"La tesis mallorquina de Cristóbal Colón II. -El motivo de la sensacional declaración escrita de Juan de Borromeo -Un sorprendente escrito de Mussolini".

Autor: Joan Suau Alabern.

26 d'abril de 1952. Cort.

"La tesis mallorquina de Cristóbal Colón, III. "Esteva Colón, testigo del martirio de Ramón Llull, ¿antepasado del Gran Almirante? Los motivos religioso-políticos que hubiesen podido impulsarle a ocultar su origen".

Autor: Joan Suau Alabern.

Hi ha un apartat dedicat als antecedents de la tesi mallorquina on parla de Carreras Valls, Ulloa, Rubió i Borrás Mitjana de Las Doblas.

10 d'octubre de 1953. ABC.

"Colón, Genio Español. Título de un libro en preparación".

Autor: El Marqués de Morella.

Article rabiosament antigenovès i pro-gallec.

11 de març de 1954. *Diario de Barcelona*.

"La teoría de Colón Mallorquín".

Article signat V. De Orient.

Parla de l'investigador francès Pierre Audibert, que feia recerques sobre el Colom de Mallorca. (Lull + Borromeo + Napoleon!...)

18 d'octubre de 1956. *La Vanguardia*.

"En torno a una efemérides y a un hombre".

Autor: Renato Llanas de Niubó.

Parla d'Ulloa + Doc. Borromeo + jueu + ...

Agost de 1958. Fulletó.

Algo sobre la Cuna de Cristóbal Colón.

Autor: Bonaventura Aran i Ferrer.

Es tracta de l'exemplar núm. 102 amb signatura autògrafa a la darrera pàgina.

Al dors hi ha anotat: Dia 28, a Juan 3, a Rafael 1, a Tina (?) 1, Carmen 1.

28 de novembre de 1961. ABC.

"Nuevos interrogantes sobre la Patria de Colón. Diego de Deza, Abraham Zacuto y Beatriz de Bobadilla".

Autor: Ángel Rodríguez Bachiller.

Insinua possibles orígens jueus de Colom.

6 de febrer de 1962. *Ultima Hora*.

"Cristóbal Colón no se llamaba Cristóbal ni se apellidaba Colón.

El descubridor de América era mallorquin, hijo de Joanot Colom, y ocultó su verdadera filiación por motivos políticos y religiosos".

Autor: Joan Suau.

Article sobre els treballs de Millàs i Vallicrosa i també sobre Bonaventura Aran.

27 de febrer de 1962. *Diario de Mallorca*.

"La Mallorquinidad de Cristóbal Colón".

"Interesantísima conferencia del Dr. D.

José Maria Millàs Villacrosa en el Círculo

Mallorquin. Presidieron el acto el Sr. Obispo, el Presidente de la Audiencia y el Duque de Veragua, descendiente del Descubridor”.

Març de 1962. Diari desconegut (*Baleares* ?).
Secció *Díganos Vd. Algo*.

“Es muy posible que Juan Colom de Felanitx, fuera el descubridor de América”.

Article signat Caldentey.

Després es va publicar íntegrament a *El Noticiero Universal* de Barcelona. Entrevista amb foto de Josep M. Millàs i Vallicrosa.

1 de març de 1962. *El Noticiero Universal*.
“Crónica de Mallorca. Una tesis que sostiene que Cristóbal Colón es de Felanitx”.

(2 retalls idèntics).

Autor: Quinito Caldentey.

Recensió de la conferència del doctor Josep M. Millàs i Vallicrosa al Círculo Mallorquí en presència del Duc de Veragua.

8 de març de 1962. *Baleares*.

“Del lector al director: Colón”.

Signat: Juan Ferrer i Alzina.

Carta al director. Parla de Bonaventura Aran i del Document Borromeo.

8 de març de 1962. *El Noticiero Universal*.
“Crónica de Mallorca. Fué Juan Colom, de Felanitx, el descubridor de América?”

Autor: Quinito Caldentey.

Entrevista amb Josep M. Millàs i Vallicrosa, il·lustre catedràtic de la Universitat de Barcelona.

Abril de 1962. Revista *Miramar* (?).

“Cristóbal Colón. Joan Colom, mallorquí”.

Es tracta d'una revista d'una empresa, ja que en la introducció d'una part del treball de Bonaventura Aran i Ferrer se'l cita com a “Nuestro querido Director Comercial”.

En la introducció s'informa de les recents conferències de Millàs i Vallicrosa a Mallorca, que estan basades, diu, en el treball del Sr. Aràn. A continuació hi ha una part d'*Algo sobre la cuna de Cristóbal Colón*.

26 d'abril de 1962. *Baleares* (?).

“D. Renato Llanas de Niubo presenta nuevos datos sobre la posibilidad de un Cristóbal Colón Mallorquí”.

Article signat Caldentey.

És una entrevista el dia abans d'una conferència que va pronunciar el Sr. Llanas al Círculo Medina (Falange Femenina). Se cita el Sr. Aran com a promotor de la tesi mallorquina.

18 d'abril de 1962. *ABC*.

“¿Colón Mallorquí? Interrogante sobre el documento Borromeo”.

Autor: Ángel Rodríguez Bachiller.

Posa en qüestió el document Borromeo, però cita els treballs de Aran Ferrer i Canals Alemany a favor d'un origen mallorquí de Colom a Gènova (Mallorca) i a Felanitx.

27 d'abril de 1962. *Baleares* (?).

“El enigma de Colón, en el Círculo Cultural Medina. Conferencia de D. Renato Llanas de Niubo”.

El Sr. Llanas es defineix com a “Requeté de convicción y falangista por patriotismo”.

Va defensar el document Borromeo i va afirmar que Colom era fill del “fiero forense” Juan Colom de Felanitx.

26 de juliol de 1962. *La Vanguardia Española*.

“Perspectiva: Mas sobre Cristóbal Colón”.

Autor: Federico García Sanchiz.

(De la Real Academia Española).

Recensió del llibre *El enigma de Colón* signat per FERMART, que segons l'articulista es “un hidalgo en su retiro de El Ejido (Fernando Martinez?).”

8 d'agost de 1962. *Diario De Barcelona*.

“El enigma de Cristóbal Colón”.

Autor: Renato Llanas de Niubo.

Parla sobre el document Borromeo, Cuadrado, Amistat Miguel Ballester, Son Colom de Felanitx, Sant Salvador de Felanitx, Puerto Colom, etc.)

8 d'abril de 1965. *La Vanguardia Española*.

“El Almirante en las atarazanas”.

Autor: Arturo Llopis.

Sobre l'exposició que es va fer a Barcelona, al Museu Marítim, promogut per Jaume Colomer i Monset.

24 de setembre de 1966. *Baleares*.

"Un pequeño palacio árabe, fidelísima reproducción de los suntuosos salones del Alhambra (sic), en una casa de Son Rapiña".

Article sense autor (J.S.A.?).

Parla de la casa de Son Rapiña on encara hi passava els estius el Sr. Bonaventura Aran i Ferrer, de 85 anys, que confessa ser aficionat a la història. El Sr. Aran va fer lliurament a l'autor de l'article d'un exemplar de la seva obra *Algo sobre la Cuna de Cristóbal Colón*.

18 d'abril de 1967. *El Correo Catalan*.

"Sobre el origen de Cristóbal Colón: Una nueva hipótesis: Descendiente del Príncipe de Viana y la mallorquina Margarita Colom".

Autor: J. M. Millàs i Vallicrosa.

Parla de l'obra de Bonaventura Aran, de Salvador de Madariaga (origen jueu), del document Borromeo, etc. La nova teoria és la de Joan Cerdà que el fa fill del Príncep de Viana.

15 de juliol de 1971. *Cort*.

"La tesis mallorquina de Cristóbal Colón. Ahondando en la historia del descubrimiento de America. La labor de investigación de Josep Porter. El apellido del descubridor era Colom. La primera carta escrita des de alta mar a Lluís de Santàngel lo fué en catalán. Los Conçols de Mar de Barcelona, avisan de un corsario llamado Colom!"

Autor: Joaquim Ventalló.

17 de gener de 1973. *Ultima Hora*.

"La tesis de Cristóbal Colón Mallorquín. En La Semana de Venezuela, se afirma la mallorquinidad del Descubridor de América. Colón calló su origen judío ante los Reyes Católicos para evitarse complicaciones".

No consta l'autor ni de la introducció (Juan Suau ?) ni de l'article venezolà.

8 de juliol de 1973. *La Vanguardia Española*.

"Ahondando en la historia del descubrimiento de América. La labor de investigación de Josep Porter. La importancia marinera de Cataluña,

Mallorca y Valencia en la época.

Nuevos nombres de catalanes que participaron en los viajes de Colom".

Autor: Joaquim Ventalló.

Primer dels articles que va publicar assessorat per Josep Porter i per Jaume Colomer.

11 d'agost de 1973. *La Vanguardia Española*.

"Colón Español. Tres documentos sensacionales".

Autor: Manuel López Flores.

Accepta el document Borromeo, i cita la nota de Quadrado i el document del Príncep de Viana sobre la "Margarita" citat per Joan Cerdà.

Sense data. *Cort*.

"La tesis mallorquina de Cristóbal Colón. Estudió el Gran Almirante ciencia náutica en la isla?"

Autor: Joan Suau i Alabern.

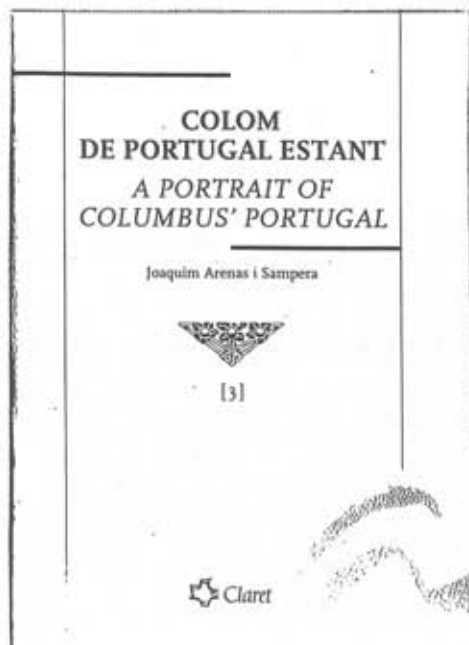
Parla dels seus articles publicats a la mateixa revista l'any 1952. Potser podríem datar aquest article cap a l'any 1967, quan va publicar el seu llibre amb el mateix títol.

Bibliografia

**Colom de Portugal estant /
A portrait of Columbus' Portugal.**
Barcelona: Claret, 2002. (Col. Antara, 3).

Quan el lector es disposa a llegir el títol d'aquesta obra de quaranta-quatre pàgines el sorprèn agradablement que es publiqui un assaig sobre la naturalesa del Descobridor en doble versió catalana i anglesa. És un fet, aquest dels dos idiomes, poc sovintejat pels nostres experts i erudits en la temàtica colombina. I és una llàstima per a la difusió internacional dels plantejaments de la tesi catalana. La qüestió no radica en la tesi maldestra que només en català no és comprensible allò que hom escriu. Els historiadors i els científics hem d'entendre que tenen prou nivell de formació per comprendre qualsevol llengua romànica. No és aquest el cas. La veritat constatable és que l'anglès ha envaït tot l'espai de les àrees científiques i divulgadores del món. La seva presència és com un aval més que no pas una necessitat lingüística.

Passem, però, al contingut del treball del professor Arenas. Ja en el primer capítol, en el qual tracta de l'arribada de Colom a Portugal, s'aclareixen les causes polítiques del temps que la provocaren i es deixa per

invalidada la llegenda del naufragi a les costes de Lusitània. S'estudia tot seguit, segon capítol, l'estada de Colom a Portugal, els viatges que des d'aquest país va fer. Esdevé especialment interessant l'anada del gran Almirall, aleshores mariner a Islàndia, i rebat els estudis que l'acusen de falsejar la veritat. El veritable cognom del Descobridor s'aferma des d'un bon començament a Portugal mateix. Arenas raona amb fonament com és anomenat Colom i no d'altra manera (Cap. 3). La consideració de membre de la noblesa, argument que afirma la tesi catalana, l'autor l'escomet amb claredat i aporta dades noves sobre la seva muller Felipa, no de Perestrello, sinó d'una altra Felipa, la de Portugal i Urgell, esmentant els treballs que en aquesta línia ha fet l'erudit Caius Parellada (Cap. 4). Finalment, el nostre assagista (Cap. 5) addueix arguments prou convincents quan escomet la temàtica de la formació científica i tècnica de Colom que es palesa a Portugal com a primera constància.

El treball de Joaquim Arenas aporta una nova visió global "de Portugal estant" sobre la catalanitat de Cristòfol Colom. La brevetat de l'estudi no afebleix la força de la convicció que la tesi exposa.

Dues característiques que cal remarcar de *Colom de Portugal estant*. La primera és la coherència científica de l'exposició, plena de citacions i referències. La segona, l'estat amenós que fa la delícia de qui la llegeix.

El ressenyador, però, no es pot estar de lamentar que aquesta obra de quaranta-quatre pàgines, no en tingui dues-centes. Perquè de matèria n'hi ha per omplir-les. Potser el mèrit de l'obra també recau en la capacitat de síntesi.

Colom de Portugal estant / A portrait of Columbus' Portugal, és el tercer volum d'una col·lecció d'autor, Antara.

Convidem els lectors a llegir aquest llibre i ens sembla que no restaran decebuts.

Gabriel de Fortià

